

Uitgave: de Imkersbond ABTB, de Imkersbond van de LLTB, de Bond van Bijenhouders van de NCB, en de VBBN

5/6
juni
1996

bijen

MAANDBLAD VOOR IMKERS

bijen

Van de redactie

Maandblad voor imkers ISSN 0926-3357
Jaargang 5, nummer 6, juni 1996

Uitgegeven door de Imkersbonden van de Aartsdiocesane Boeren- en Tuindersbond (ABTB) en van de Limburgse Land- en Tuinbouwbond (LLTB), de Bond van Bijenhouders van de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond (NCB) en de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland (VBBN)

Hoofdredacteur J. Beetsma

Redactie M.L. Boerjan, F.P. Bohlmeijer, A. M. Kuypers, M. Schyns en W. Wieleman.

Vaste medewerkers W. Bohlmeijer-Mans, M.J. van Iersel, N. de Jong, A. Neve, K. Zoet.

Redactiesecretaris M.J.E.M. Canters
Postbus 198, 6720 AD Bennekom
Telefoon 0317 42 24 22
Telefax 0317 42 41 80

Financiële administratie

Spoorlaan 350, 5038 CC Tilburg
Telefoon 013 583 63 50
Bankrelatie RABO-bank Tilburg,
rekeningnummer 18.52.12.077, ten name van 'Bijen'.
Postbanknummer van de bank 1088813

'Bijen' verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de eerste van de maand (de juli- en augustus nummers worden gecombineerd).

Oplage 10.000

Tarieven voor handelsadvertenties: op aanvraag bij de redactiesecretaris.

Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod':
f20,00 per 20 woorden, elk extra woord f0,50
Betaling bij opgave.

Alle in 'Bijen' gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs.

De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren.

Overname van artikelen en illustraties alleen met toestemming van de redactie en dan met bronvermelding. Kopij, opgave en betaling van advertenties moeten uiterlijk zes weken voor de maand van plaatsing aan de redactiesecretaris worden opgestuurd. Tekst bij voorkeur op een diskette insturen. Zo mogelijk met foto's of dia's.

Vormgeving en opmaak Grafisch Atelier Wageningen

Druk Drukkerij Modern b.v., Bennekom

*Bij de voorplaat: Andrena florea vliegt uitsluitend op heggrank (Bryonia cretica). Deze zeldzame zandbij nestelt in de grond in kalkrijke zandgebieden. De dia is genomen op de Maasduintjes bij Vortum Mullem (juni).
Dia P. van Breugel, Veghel.*

Deze 'Bijen' bevat artikelen die de beginnend, de honing- en de recreatie- imker aan zullen spreken. Arie Koster blikt terug op het Europees Natuurbeschermingsjaar 1995. Volgens de auteur, kunnen de leden van de 'groene-', inclusief de bijenteelt-, organisaties bij het bedenken van oplossingen voor onze milieuproblemen meer doen dan enkel hun contributie betalen. Zijn conclusie is teleurstellend: een gemiste kans. Ab Kuypers was op bezoek bij de Leidse imkersvereniging. Behalve bijengif kan ook propolis allergische reacties oproepen, zo meldt F. Prins. In Snippers waarschuwt Wilma Bohlmeijer voor koninginengelei.

De eerste legactiviteiten van de jonge moeder staan centraal in imkerpraktijken en Ko Zoet vraagt zich af waarom er af en toe stuifmeelplanken in een bijenvolk ontstaan. Of ook het hazepootje hieraan bijdraagt leest u bij Arjen Neve.

Onze bijen worden sneller resistent tegen Apistan dan we misschien wel eens denken, aldus de Ambrosiushoeve. Uit de verslagen van de diverse jaarvergaderingen blijkt dat we het onderzoek van de Ambrosiushoeve van harte ondersteunen: de bijdrage van de imkers is gewaarborgd. Wat is en doet bedrijfsraad eigenlijk? J. Beekman geeft uitleg. Namens de redactie wens ik u een juni maand met veel gezonde volken en leggende jonge moeren.

Marleen Boerjan

Inhoud

Bijenteelt in maatschappelijk perspectief .. Arie Koster	163
Imkerpraktijken: Controle jonge moeder .. M.J. van Iersel	166
Bij en plant in beeld: Hazepootje .. Arjen Neve	168
Van imker tot imker .. Ko Zoet	170
Nieuws van de Ambrosiushoeve .. Christ Smeekens	172
Snippers .. Wilma Bohlmeijer-Mans	173
Open dagen Teelt Groep Zuid ..	174
Nationale Honingkeuring ..	174
Regioactiviteiten .. Ab Kuypers	175
Foto van de maand ..	177
Propolis, populieren en allergie .. F.J. Prins	178
Zwerm op beeld ..	179
Wat is de Bedrijfsraad? .. J. Beekman	180
Bijen in Costa Rica ..	181
Verenigingsnieuws Bedrijfsraad	
<i>Uit de Bedrijfsraad ..</i> J. Beekman	182
Verenigingsnieuws LLTB	
<i>Studiedag LLTB 28 september ..</i>	182
<i>Van het Hoofdbestuur ..</i> Karin Ridderbeks	183
Verenigingsnieuws NCB	
<i>Studiedag 9 november ..</i> H.F. Weijnenborg	183
<i>Verslag Algemene Vergadering ..</i> F.P. Bohlmeijer	184
Verenigingsnieuws VBBN	
<i>Uit de PC van de voorzitter ..</i> Dick Vunderink	186
<i>VBBN Symposium 2 november ..</i>	187
Familieberichten ..	187
Kalender ..	188
Cursussen ..	189

Natuurbeschermingsjaar 1995, een gemiste kans

Bijenteelt in breed maatschappelijk perspectief

Arie Koster, IBN Wageningen

De Raad van Europa heeft 1995 uitgeroepen tot het Europees Natuurbeschermingsjaar. Ons land deed daar, samen met 43 andere landen, actief aan mee. In tegenstelling tot het Europees Natuurbeschermingsjaar 1970 stond in 1995 de bescherming van de natuur buiten de beschermde gebieden centraal. Een van de speerpunten hierbij is de verbetering van de kwaliteit van de natuur in de woon- en leefomgeving van dorp en stad.

Betrokkenheid

Niet alle landen van Europa zijn politiek en maatschappelijk belangstellend voor de natuur. Met de wetenschap dat belangstelling voor de natuur een van de wortels is van een duurzame samenleving, zou ons dat met grote zorg moeten vervullen. Immers aan de kwaliteit van de natuur is zowel plaatselijk als mondiaal ook de kwaliteit van onze woon- en leefomgeving af te lezen.

Belangstelling voor de natuur is veel meer dan alleen maar een lidmaatschap van een milieu- of natuurbeschermingsorganisatie. Belangstelling voor de natuur is een houding, is een actieve betrokkenheid bij het landschap en de natuurlijke processen die zich daar afspelen. De doelstelling van het Europees Natuurbeschermingsjaar was deze betrokkenheid weer te activeren.

Twee miljoen leden als voedingsbodem

Met een land waar ruim twee miljoen mensen lid zijn van een natuur- of een milieubeschermingsorganisatie zou Nederland een zeer goede voedingsbodem zijn voor deze Europese gedachte. Vrijwel nergens is de groene organisatiegraad zo hoog als in Nederland. Je zou dan ook verwachten dat zo'n belangrijk jaar in het brandpunt zou staan bij deze organisaties. Dat zo'n jaar met beide handen wordt aangegrepen om in eigen gelederen de discussie aan te gaan over de maatschappelijke positie van de eigen club en hoe deze positie kan worden benut om buiten de officiële doelstelling van de organisatie een bijdrage te leveren om bepaalde maatschappelijke problemen op het

gebied van milieu, natuur en landbouw op te lossen. Dit is immers de kern van N95.

Van de grote organisaties had ik daar het meest van verwacht, misschien is dat ook wel ergens gebeurd. Maar dat heeft voor mijn gevoel niet in verhouding gestaan tot de belangrijkheid van het Europees natuurbeschermingsjaar en de ernst van de maatschappelijke problemen. Wat dat betreft is N95, zoals het meestal wordt aangeduid, een gemiste kans geweest. Dat geldt met name voor veel kleinere organisaties. Natuurlijk er zijn fietstochten, natuurwandelingen en discussieavonden georganiseerd, zijn er wilgen geknot en dagen geweest dat men in gebieden alle troeping ruimen. Zeker wel meer dan 600 van zulke acties werden er in het kader van N95 georganiseerd. Aan sommige acties hebben wel duizenden mensen meegedaan. Als je daar een waslijst van zou maken ziet het er allemaal erg indrukwekkend uit. Er zijn zelfs vier hoogleraren natuurontwikkeling benoemd. Maar of het land daardoor zal bekeren is nog maar de vraag.

Er is van alles gebeurd maar in een land waar men dan twee miljoen mensen lid zijn van een natuurbescherming- of een milieuorganisatie had ik minstens een soort nationale discussie verwacht. Niet alleen in de zaaltjes, maar juist ook in de media, in de Tweede Kamer, in de bladen van de natuurorganisaties. Door

Schiedam 1991. Foto Arie Koster

diverse voorzitters is natuurlijk wel geschreven dat men een beetje op het milieu moet passen omdat het anders verkeerd gaat met de Aarde waarop wij leven. Maar dat zeggen we al dagelijks sinds de jaren zestig. Uit die woelige jaren is de club van Rome ontstaan en sindsdien is er geen dag voorbijgegaan of er was wel iemand die ons op de zorgelijke situatie wees. De president van Amerika, de kerk, de geleerde van de universiteit en zelfs de koningin. Het gaat er niet om dat je zegt dat er iets niet helemaal lekker zit met dat milieu en dat wij daar iets aan kunnen doen. Het gaat er om, dat dit op een zodanige wijze gebeurt dat je niet om de discussie heen kan. Dat men zich voelt aangesproken en dat er een consensus ontstaat over nieuwe waarden en normen. Ik heb de indruk dat veel groene organisaties veel meer gericht zijn op het behoud en werven van leden dan op fundamentele

voor honingboeren. Waarbij ik eerlijk moet toegeven da het niet alleen om de potjes honing ging die ik door mijn voordrachten zou kunnen bevorderen, maar toch ook vaak om een soort gezelligheid die imkers eigen is. Misschien komt dat door een gemêleerdheid die ik zelden elders heb aangetroffen en de rust die nodig is om met bijen te kunnen omgaan. Dit artikel is eigenlijk ontstaan naar aanleiding van de landelijke studiedag van 11 november in Boxtel. Op die dag heb ik, in het kader van N95, drie workshops geleid waaraan per workshop ruim vijftig imkers meededen. Anders dan op het officiële programma stond vermeld, was ik volledig vrij om mijn programma in te vullen zolang ik het waarwater van mijn mede-inleiders maar wist te vermijden. Ik heb toen de vraag gesteld, heel vrij vertaald, wat is de maatschappelijke meerwaarde van drachtverbetering. Daar ben ik niet zo zeer ingegaan op de betekenis van de bijen voor onze eerste levensbehoeften waarbij deze diertjes nog altijd een belangrijke dan wel onmisbare rol vervullen, maar veel meer op de andere betekenissen. Het eerste weten imkers al sinds jaar en dag, het tweede zou veel meer aandacht behoeven.

Algemeen maatschappelijke belangen

Allereerst wat we al heel lang weten. Bijen spelen een bemiddelende rol bij het tot stand komen van ons voedselpakket. Voorbeelden zijn de bestuiving van fruitbomen, bij de zaadteelt van asperges en sommige andere groenten. Producten die de bijen zelf maken, honing en bijenwas, worden verkocht. Achter deze ogenschijnlijk simpele feiten zit nog een diepere betekenis. Imkers zijn leverancier en producent van natuurzuivere, milieuvriendelijke en gezonde producten. Dat gebeurt allemaal op kleine schaal. Te klein voor onze eigen nationale behoefte en daardoor vooralsnog economisch van weinig belang; in ieder geval vele malen minder van belang dan voor de fruit- en zaadteelt.

Imkers lijken misschien hobbyisten, honingboeren, milieufrieken of wat er op dit gebied nog meer aan terminologie te bedenken is, maatschappelijk leveren zij en dragen ze bij aan een belangrijk product. Wat vooral van betekenis is, is dat ze aan iets bijdragen, zonder daarbij het milieu te veel te belasten. Ik denk zelf dat de maatschappelijke betekenis op dit moment misschien zwaarder weegt dan de economische. Dat heel veel zaken met betrekking tot productie en consumptie van onze voeding anders moet begint zo langzamerhand door te dringen. Hoe het allemaal precies zou moeten, proberen velen met vallen en opstaan te ontdekken. Aan concrete producten

Gouda 1992. Foto Arie Koster

verbeteringen op het gebied van natuur en milieu, ze zijn sterk naar binnen gekeerd of zijn niet zo onbekommerd als de spreeuwen van Jac. P. Thijsse.

Imkers of honingboeren

Wat hebben de imkers er meer te maken? Laat ik stellen dat ze niet beter of slechter zijn dan andere organisaties. Eigenlijk zou ik de imkers ook niet met zo'n verhaal willen lastig vallen. Ik ben nog niet eens lid van een imkersvereniging en van die verenigingen waar ik lid van ben bemoei ik me nauwelijks. Daar is best iets over op te merken. Het punt is echter, dat ik al jaren door imkers wordt gevraagd voor voordrachten voor plaatselijke, regionale en soms landelijke studiedagen. Het gaat dan steeds om de vraag hoe de dracht kan worden verbeterd. In het begin ging ik heel trouw op deze verzoeken in, en dat doe ik nog wel. Ik zou hierbij willen verwijzen naar de stukjes in Bijenteelt. Toch hebben die voordrachten geleidelijk een ander karakter gekregen. Bij mijn eerste voordracht stond ik

bijdragen, die van maatschappelijke betekenis zijn, zonder noemenswaardige sporen achter te laten die nadelig zijn voor het milieu is tegenwoordig zo van belang dat de imkerij onbedoeld en misschien onbewust in een bijzondere positie is gekomen.

Profilering van de 21e eeuw

Economisch gezien stelt de opbrengst van honing en was in Nederland nauwelijks iets voor, want in kubieke meters, tonnen, aantallen en guldens valt de imkerij in het niet bij andere economische sectoren. De kracht van de imkerij zit op dit moment niet in de kwantiteit, want dat is al lang niet meer zaligmakend, maar juist de kwaliteit. Bovendien geldt dat ook voor andere organisaties die in een gelijksoortige positie verkeren. Rond de discussie over de landbouw en plattelandsvernieuwing is kwaliteit een kernbegrip. Maar op andere terreinen komt het begrip kwaliteit steeds duidelijker op de voorgrond. Ik zal aangeven welke rol imkers daarin kunnen spelen. In Nederland en andere, in ieder geval Europese, landen is een moeizaam proces aan de gang om een markt te ontwikkelen voor natuurvriendelijke en gezonde producten die niet schadelijk zijn voor het milieu en de gezondheid van de mens. Milieuorganisaties, verschillende agrarische groeperingen, wereldwinkels, volkstuinverenigingen en universiteiten zijn hiermee bezig. Op het gebied van het milieu en gezondheid staan al deze organisaties aan de vooruitstrevende kant van onze (mondiale) samenleving. Ik kan dat natuurlijk niet van de afzonderlijke imkers beweren, ik denk dat die eerder een gemiddeld maatschappijbeeld vertegenwoordigen, dan een groep maatschappijverbeters. Maar waar het om gaat, is dat de bezigheid van de imkers heel goed aansluit bij het streven naar een milieuvriendelijke en een milieuverantwoordelijke samenleving. De imkerij is dienstverlenend, milieuvriendelijk producerend en in zijn bezigheid progressief of als dat te beladen klinkt vooruitstrevend. In ieder geval kunnen ze als organisatie als gelijkwaardige discussiepartner een bijdrage leveren aan de profilering van de 21e eeuw.

Heel eerlijk gezegd, heb ik niet het idee dat de gemiddelde imker zich hiervan bewust is. Dit durf ik te beweren op grond van tientallen studiebijeenkomsten die ik de afgelopen jaren heb mogen inleiden. Natuurlijk zijn er mensen zoals Lei Hensels, Catharine Reker en nog wat andere idealisten die dat in andere bewoordingen al jaren lang hebben verkondigd, maar weinig gehoor hebben gevonden. De tijd is er misschien nu rijp voor om als imkerij eens uit zijn

Nieuwegein 1992. Foto Arie Koster

schulps te kruipen en zijn maatschappelijke positie eens te realiseren en zich af te vragen hoe men daar mee om gaat. Waar het om gaat, is om onze bezigheden met bijen te zien in een breed maatschappelijk perspectief. Verder om te komen tot een herwaardering van een oeroude menselijke bezigheid, een herwaardering van de imker, maar misschien het allermeest van ons allen: dat we met minder misschien veel meer waard zijn of korter gezegd dat 'minder' ook 'meer', kan betekenen. Bijen houden is niet alleen leuk, romantisch, nostalgisch, ontspannend of spannend, maar kan ook inspirerend en innoverend zijn. In grote lijnen geldt het laatste voor alle groene organisaties. Het gaat er niet alleen om de eigen doelstelling waar te maken, maar ook de doelstelling te zien in een breed maatschappelijk perspectief. In het laatste zit juist de meerwaarde van de overkoepelende organisaties.

Literatuur

- Stedelijk groen, honingbijen en entomofauna, 1988. Groen 43 (10): 20-24.
- Natura 84, 1988: 123-128.
- Bijenteelt 90, 1988: 80-82, 107-109.
- Mogelijkheden tot drachtverbetering langs waterkanten in het stedelijk gebied., 1988, Bijenteelt 90: 271-274.
- Knelpunten bij aanleg en beheer van 'natuurlijke' drachtbronnen in de stad, 1989. Bijenteelt 91 (11): 308-310.
- Gevolgen van het uitzetten van bijenvolken voor andere bloembezoekers no. 2., 1987. Bijenteelt 89: 182-184.
- Natuurlijke begroeiing op spoorwegterreinen als voorbeeld van een meer natuurlijk drachtgebied, 1988. Bijenteelt 90: 271-274.

Met dank aan Frans Janssen en Catharine Reker.

Controle van de jonge moeder

Door allerlei oorzaken raken bijenvolken in zwermstemming en de imker moet dan gepaste maatregelen nemen. De ene imker haalt de oude moeder uit het volk en doodt haar. De andere maakt een veger en een derde laat de voorzwerm afkomen. In alle gevallen ontwikkelt zich in het hoofdvolk een jonge moeder, hetzij uit een zwermcel, hetzij uit een redcel. Om het zwermen van een jonge moeder te voorkomen worden er doppen gebroken. De jonge moeder gaat op bruidsvlucht en vervolgens gaat ze eitjes leggen. Tenslotte wil de imker weten of de jonge moeder met haar volk een goede doorstart maakt.

Wanneer kan de controle gebeuren?

Pas als we gesloten werksterbroed van de jonge moeder kunnen vinden, heeft het zin de controle te doen. Wanneer is het zover?

Het is een vuistregel dat de jonge moeder aan de leg gaat zodra het broed van haar voorgangster is uitgelopen. Ik heb altijd moeite om deze vuistregel serieus te nemen. Voor mij hoort hij thuis in een rijtje imkerfantasieën. Immers, een van de maatregelen om de jonge moeder aan de leg te laten gaan, is haar broed van een andere moeder geven. Daardoor lijkt het me onwaarschijnlijk dat het oude broed haar verhindert aan de leg te gaan. Het lijkt mij dat de werkbijen redenen hebben om het nieuwe broednest nog niet op te starten. Zeker weet ik dit niet en daarom toch die vuistregel maar gehanteerd. De oude moeder kan op de dag van haar vertrek nog darrecellen belegd hebben en dan is dit broed het laatste broed van de oude moeder dat uit zal lopen. In dit geval is 24 dagen na het vertrek van de oude moeder het volk broedvrij. Als de jonge moeder meteen begint te leggen, duurt het nog 9 dagen voordat er gesloten broed is. In theorie kan men dus 33 dagen na het vertrek van de oude moeder gesloten broed vinden.

We kunnen ook een andere berekening opzetten. De dertiende dag na het verwijderen van de oude moeder is er weer een jonge moeder. Deze heeft een week nodig om op bruidsvlucht te gaan. Als ze dan meteen aan de leg gaat heeft ze 9 dagen later gesloten broed. Een totale tijdsduur van 30 dagen. Beide berekeningen

geven aan dat er 5 weken na het verwijderen van de oude moeder gesloten broed kan zijn.

De start van het nieuwe broednest

Een jonge moeder in een klein volkje gaat aan de leg zo gauw ze kan. Na de bruidsvlucht start ze meteen een nieuw broednest op. Dit soort koninginnen heeft een week nodig voor de bevruchting en 9 dagen om aan gesloten broed te komen. Na 16 dagen kan de imker zien of de zaak in orde is. Voor kleine volkjes is het van levensbelang om zo gauw mogelijk een sterkte te bereiken waarmee ze de winter in kunnen. Een jonge moeder in een groot volk heeft zo'n haast niet. Beter gezegd, de werkbijen van een groot volk hebben zo'n haast niet, zeker niet als ze volop nectar naar binnen slepen. De dracht gaat voor. Een andere reden dat de moeder in een groot volk niet meteen aan de leg gaat is dat een broedvrije periode een reinigende functie heeft. Broedziektes kunnen zich dan niet ontwikkelen. Of bij bijen ook de overweging een rol speelt dat in een volk zonder broed alle bijen langer leven weet ik niet. Het zou me niets verbazen als het zo was. De broedvrije periode valt meestal vlak voor de zomerdracht. Als de bijen langer leven kan het volk meer bijen inzetten op de zomerdracht. Van bijenstandpunt uit bekeken is dit heel belangrijk. De zomerdracht is immers de basis voor de wintervoorraad. Een goede wintervoorraad is voor de bijen op dit moment veel belangrijker dan een grote volkssterkte. De zomerdracht duurt kort, tijd om tot een groot volk uit te groeien is er genoeg. Voor het volk is het bereiken van een zo groot mogelijk aantal bijen in het voorjaar van belang. Grote zwermen hebben meer kans te overleven. Wat voor de bijen de overwegingen ook mogen zijn, het later gaan leggen van de jonge koningin plaatst de imker voor een probleem. Hij kan zijn controle niet uitstellen, tenzij hij het risico van het ontstaan van een volk met eierleggende werkbijen wil nemen.

De controle en de maatregelen

Een hele eenvoudige manier van controleren is de volgende: Kijk of dekplank of dekkleedje goed vastgekit zijn. Is dit het geval dan zit het wel goed met

de jonge moer. Voor wie veel haast en veel volken heeft, werkt deze controle best. Als op een later tijdstip blijkt dat er met de jonge moer iets fout zit, is er een volk verloren maar veel werk bespaard. Veel imkers willen liever weten hoe het er onder de dekplank echt bijstaat en gaan verder controleren. We zullen stap voor stap bekijken wat de imker kan aantreffen en wat dat betekent.

1. De imker vindt geen broed en geen duidelijk gepoetste cellen. Een ongunstig teken. Toch kan er wel een jonge moer aanwezig zijn.
 2. De imker vindt geen broed maar wel een duidelijk aaneengesloten vlak met gepoetste cellen. Ze blinken hem tegemoet. Een gunstig teken.
- Beide gevallen geven de imker geen uitsluitel over de jonge moer. Het best kan hij een raampje met eitjes en jonge larven uit een ander volk hierbij inhangen. Hoe meer open broed op dat raam hoe beter. De jonge moer zal meteen dit goede voorbeeld volgen en aan de leg gaan. Negen dagen later weet de imker bij een hernieuwde controle hoe het er met de jonge moer voorstaat. Is de moer aanwezig dan vindt hij meerdere raampjes met broed. Is er geen jonge moer dan vindt hij gesloten doppen op het door hem ingehangen raampje met broed. Op de dertiende dag na het inhangen natuurlijk weer doppen breken om alsnog nazwermen te voorkomen. In dit laatste geval is het zinvol weer een raam met veel open broed in het volk te hangen. Open broed geeft stoffen af waardoor voorkomen wordt dat er eierleggende werkbijen ontstaan. Bovendien krijgt het volk na korte tijd weer jonge bijen. Let er wel op dat de bijen op dit raam niet weer doppen gaan trekken.
3. De imker vindt eitjes, met of zonder jonge larven in een mooi aaneengesloten geheel. Dat ziet er goed uit maar geeft nog geen zekerheid, een hernieuwde controle over een week wel. Op dit moment kan er nog sprake zijn van een darrebroedige moer.
 4. De imker vindt eitjes en jonge larven, maar er zitten meerdere eitjes in één cel. Meerdere eitjes in een cel kan betekenen dat er eierleggende werkbijen zijn. Een jonge koningin vergist zich wel eens waardoor ze een cel meerdere malen belegt. Hercontrole na een week geeft uitsluitel.
 5. De imker vindt eitjes, jonge en oude larven en wel of geen gesloten broed in een mooi aaneengesloten geheel. Nu weet hij zeker dat de jonge moer goed is. Dit zegt nog niets over de kwaliteit van de moer. We weten nu alleen maar dat de jonge moer bevruchte eitjes kan leggen.
 6. De imker vindt geen duidelijk broednest maar wel open of gesloten darrebroed in een mooi aaneen-

gesloten geheel in het groffe werk. Is deze moer nu darrebroedig of niet? Het gebeurt wel dat jonge moeren eerst grof werk gaan beleggen en pas later met werksterbroed beginnen. In zo'n geval hang ik een raam met open broed uit een ander volk in die kast om de jeugdige majesteit het goede voorbeeld te geven en deze wenk neemt ze ter harte.

7. De imker vindt her en der in de kast verspreid cellen met meerdere eitjes, larven en bultbroed. De eitjes staan tegen de wand van de cel. Nectar en stuifmeel zijn ordeloos opgeslagen. Er is geen jonge moer aanwezig maar wel eierleggende werkbijen. De meest efficiënte maatregel in dit geval is het volk als verloren te beschouwen. Afschudden en op een reserve volkje aan laten vliegen.
8. De imker vindt naast normaal broed ook belegde doppen. De verklaring hiervoor lijkt mij dat bij de jonge moer de produktie van koninginestof vanaf het eerste moment niet voldoende was waardoor bij de werkbijen de zwermstemming nog niet geheel uitgedoofd was. Meestal volstaat het om de doppen te breken.
9. De imker vindt een aaneengesloten hoeveelheid darrebroed in het fijne werk. Duidelijk hebben de bijen van al die werkstercellen, darrecellen proberen te maken. De raat lijkt bol te staan doordat alle cellen trechtvormig zijn verwijfd. De moer is darrebroedig. De moer moet worden opgezocht en vervangen door een andere moer. Het volk afschudden heeft nu geen zin omdat de bijen in een soort zwermtros om de koningin gaan zitten en niet terugvliegen.

Excursies

De groep Drenthe gaat in het weekeinde van 22/23 juni op bezoek bij de imkersvereniging Bremen. Onze gastheer is Friedrich Pohl. Belangstellenden kunnen zich opgeven bij: Catharine Reker, 050 318 4505 en Mia Loonstra, 050 409 4816.

Ter gelegenheid van het jaarlijkse Vlaamse Imkerscongres organiseert de groep Drenthe een bezoek aan Leuven in het weekeinde van 14/15 september voor doorgewinterde Vlaanderen-gangers, maar natuurlijk ook voor de nieuwe aanwas. Voor de partners is er een alternatief programma, dat zeer de moeite waard is. Inl.: Catharine Reker, 050 318 4505 en Mia Loonstra, 050 409 4816.

Hazepootje (*Trifolium arvense* L.)

Er is onder de bijenplanten een grote verscheidenheid aan de wijze, waarop ze hun bloemen aan insecten vertonen, hoe ze hun 'etalage' inrichten. Vorm, kleur en geur leveren daarbij naar gelang de soort een bijdrage om insecten te lokken. Sommige gaan zover dat ze bloemen ontwikkelen die alleen bestemd zijn om de bloeiwijze zo veel mogelijk in het oog te laten vallen, de zogenaamde lokbloemen. Bij het hazepootje is van dat alles niets aanwezig. Het lijkt er op dat het zwaartepunt van de ontwikkeling van de plant zich meer richt op de verspreiding van het zaad dan op de bestuiving.

Houdt niet van kalk

Hazepootje is een van de 13 klaversoorten die in ons land inheems zijn. De plant komt algemeen in ons land voor op kalkarme gronden, veelal zandgronden. Je vindt haar op bermen en braakliggende gronden, op plaatsen waar de bodem is verstoord door beweiding of betreding, en ook op braakliggende akkers. De wetenschappelijke naam *arvense* is afgeleid van het Latijnse *arvum*, dat akker betekent.

Het is een éénjarige plant, die kan overwinteren als het zaad in de late herfst tot ontkieming is gekomen. De plant wortelt met een krachtige paalwortel en heeft een opgaande stengel, waaruit zich regelmatig vertakkingen ontwikkelen.

De bladeren zijn gesteeld en hebben drie deelblaadjes. In het begin van de groei ontwikkelen zich bladeren waarvan de deelblaadjes eirond van vorm zijn. Ze vertonen veel gelijkheid met die van de witte klaver (*Trifolium repens* L.) en gaan reeds verdorren voordat de plant in bloei komt. De bladeren, die zich later hoger aan de plant gaan vormen, hebben lijnvormige deelblaadjes. Aan de voet van de bladstelen staan lancetvormige steunblaadjes. De planten zijn geheel bezet met een zachte witte beharing.

Onopvallende bloemen

Door het uiterlijk van de bloeiwijze valt niet meteen een gelijkheid met de andere klaversoorten waar te nemen, want de nietige bloemetjes gaan bijna geheel schuil tussen de lange kelktanden van de bloemen. Die bepalen wel in hoofdzaak het uiterlijk van de bloeiwijze, die aan een jong wilgenkatje doet denken. De naamgever zag er een gelijkheid in met een

hazepoot, vandaar.

In mei kunnen er al planten van het hazepootje in bloei staan; dat zijn die planten die de winter hebben doorstaan. De andere, waarvan het zaad in het voorjaar is gekiemd, volgen eerst in juli.

De bloemen staan in de oksel van de bladeren en aan het einde van de plantenstengels. Ze staan dicht bij elkaar en vormen samen een cilindervormige bloeiwijze. De lange tanden van de kelk, vijf in getal, hebben een veervormige beharing. De bloemkroon, met de karakteristieke vorm van de vlinderbloemenfamilie (*Leguminosae*), is licht roze van kleur en heeft donkere nerven. De beide zwaarden en de kiel zijn aan het begin met elkaar vergroeid en vormen samen een korte bloembuis.

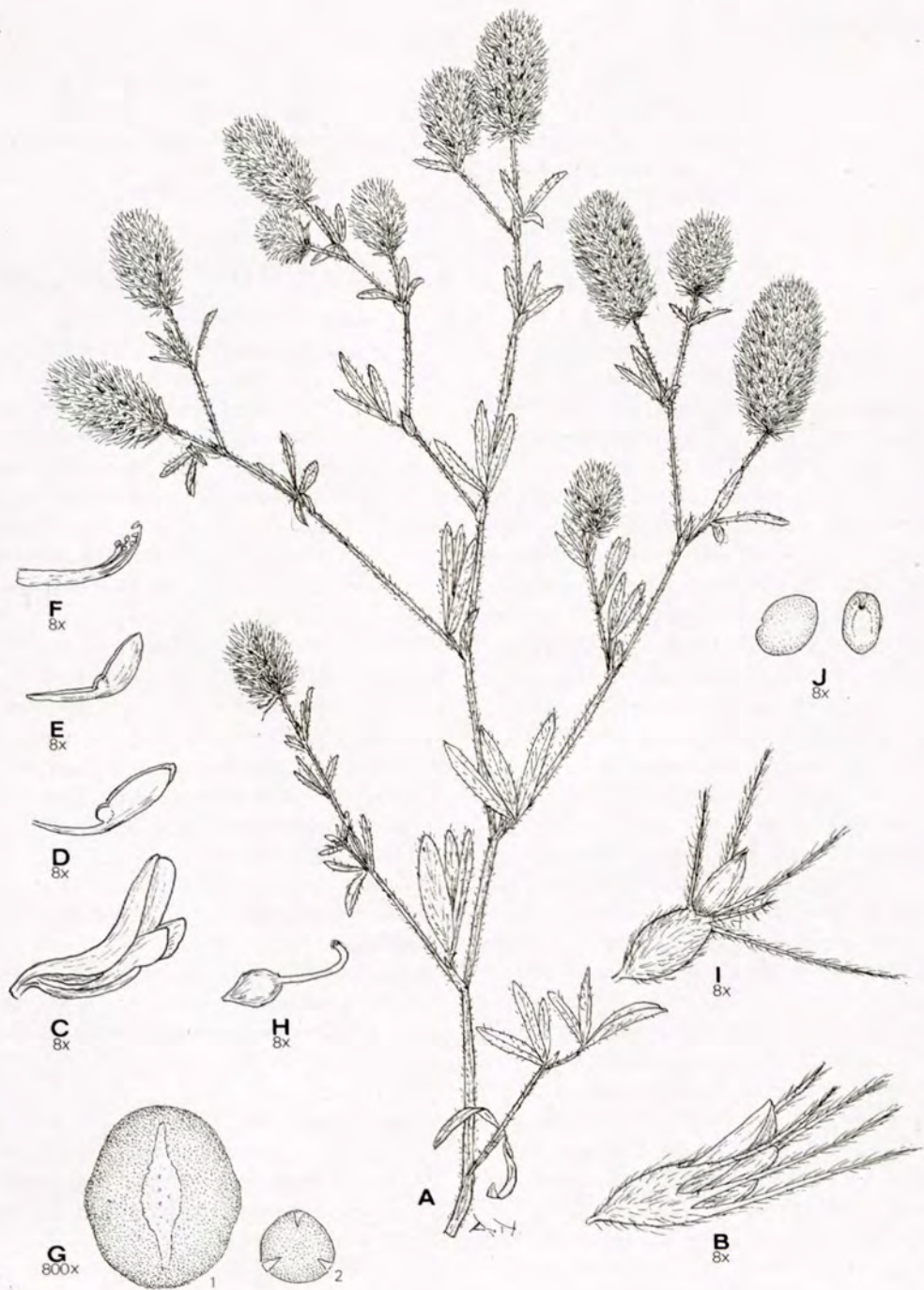
Er zijn tien meeldraden; op één na zijn ze alle met elkaar vergroeid. De nectar komt vrij aan het begin van de vrijstaande meeldraad, boven in de bloem gelegen.

Ook zelfbestuiving

De meeldraden en de stamper liggen in de kiel verborgen, maar komen bij insectenbezoek vrij als daarbij de kiel en de zwaarden omlaag worden gedrukt. Bestuiving vindt plaats door bijen en hommels, maar als die uitblijft kan er zich ook zaad vormen na zelfbestuiving.

Zaadverspreiding door de wind

De vrucht is een peul, waarin zich twee zaden kunnen ontwikkelen. De zaden, geel gekleurd, blijven nadat ze rijp zijn geworden in de peul zitten, want voor de verspreiding zijn ze aangewezen op de verdroogde kelk, waarvan de lange tanden in feite dezelfde functie hebben als het zaadpluis bij composieten, zoals bijvoorbeeld de paardebloem (*Taraxacum officinale* Weber). Zaadverspreiding vindt door de wind plaats. Dat kan ook geschieden als op spaarzaam begroeide plaatsen de planten van de grond losraken en in hun geheel door de wind worden meegenomen.

Hazepootje (*Trifolium arvense* L.)

A deel van bloeiende plant; B bloem; C bloem waarvan de kelk is weggenomen; D zwaarden; E kiel; F meeldraden; G stuifmeelkorrel: 1 equatoriaal, 2 polair; H stamper; I verdroede bloem met vrucht; J zaad.

Wie het weet...

170

Het onderzoek naar de manier waarop bijen elkaar duidelijk maken dat er meer of minder stuifmeel nodig is blijft fascineren. Het idee dat we er nu van hebben komt aardig overeen met de communicatie over andere behoeften van het bijenvolk. Neem louter een bijenvolk in het vroege voorjaar met dorst. Op een van die schaarse mooie vliegdagen komen bijen thuis met nectar met een hoog suikergehalte. Ook waterhaalsters arriveren met hun kille lading. De laatsten worden binnen de kortste keren van hun vrachtje verlost door de huisbijen. Deze snelle afgifte betekent voor de waterhaalsters een stimulans, prikkel, om na voedselopname opnieuw uit te vliegen voor dezelfde lading. Stuifmeelhaalsters zijn voortdurend in de weer. Koningin en broed zijn de prikkels voor haalbijen om stuifmeel te verzamelen. Op deze prikkels stuiten de voedsterbijen die het stuifmeel verwerken tot voedselbrij. Zij zijn niet in staat de hoeveelheid aanwezige stuifmeel in te schatten en dit verbaal aan de haalbijen door te geven. Door hun taak als voedsterbij zijn ze wel de leverancier van voedsel (wisselende kwaliteit en/of hoeveelheid) dat ook aan de haalbijen wordt doorgegeven. Het lijkt erop dat hoeveelheid noch kwaliteit van het aangeboden voedsel invloed heeft op het gedrag van haalbijen. Zo lang zij maar eiwithoudend voedsel ontvangen en aan de behoeften van het broed kunnen voldoen, neemt de prikkel om stuifmeel te verzamelen af. Het overdragen van eiwithoudend voedsel zou dus een remmende boodschap inhouden. Is het zo, dat bijen uitvliegen om stuifmeel te verzamelen en dat het distributiecentrum 'voedsterbijen' dit door middel van voedseloverdracht binnen de perken houden? Het lijkt er op dat voedsterbijen, wat betreft stuifmeel, goeddeels de situatie van het moment weergeven. Een bijenvolk lijkt niet geprogrammeerd om immense voorraden op te slaan. De buffer vormen ze zelf via hun eiwit-vetlichaam. Een grote voorraad conserveren zou in een koud klimaat ook voor opslagproblemen zorgen. Dit in tegenstelling tot nectar, hetgeen ze blijven bewerken tot honing en opslaan zolang er maar voldoende ruimte aanwezig is. Hoe reageert een volk als er een stuifmeelval voor de vliedspleet wordt geplaatst waarmee 50-70 % van het binnenkomende stuifmeel wordt weggevangen? Precies, een groter percentage haalbijen gaat stuifmeel verzamelen (Loper en collega's, 1985). Toch ontvangen ook deze haalbijen bij terugkomst voedsel

van de huisbijen. Als wij nu eens in het huidje van een bij kruipen, kunnen we dan begrijpen dat er af en toe stuifmeelplanken ontstaan? Wie het denkt te weten mag het schrijven, graag zelfs. Het zou een leuke discussie kunnen opleveren.

De functie van een raat

Raten, we kunnen er niet zuinig genoeg op zijn. Meestal hebben we een tekort aan raten die wij goed vinden. Nog een open deur intrappen? De functie van een raat wordt bepaald door de functie van de cellen. In de vaste bouw is dit onwrikbaar vastgelegd. De cellen aan de bovenzijde raken gevuld met honing, daaronder een wisselende rand stuifmeel, het zijn de voorraadcellen. Vervolgens het broednest bestaande uit werkster- en darrecellen en uiteindelijk als bewijs van een voorspoedige ontwikkeling de zwermcellen. Groeit het volk dan worden nieuwe raten aan de zijkant bijgebouwd of bestaande raten worden verlengd. Vervolgens zal de koningin deze nieuwbouw beleggen. Na het zwermen is er overgebleven een jonge koningin, bijen en raten waarin zich geen broed meer bevindt. Nadat ze bevrucht is belegt de koningin de oude raten waarin al eerder broed is groot gebracht. Ja nou en! Dat is toch een logische ontwikkeling? Inderdaad, maar hoe vaak overtreden we die 'logische' volgorde sinds wij, met de nadruk op wij, met de raten kunnen manipuleren? Harry van der Veer, imker uit Ruinen, ondervond in 1993 het navolgende. In 1995 is Harry bij een ongeval om het leven gekomen, van zijn echtgenote kregen wij toestemming om zijn relaas postuum te plaatsen, waarvoor onze hartelijke dank.

'Weer een ervaring rijker'

'Bijenhouden blijft een b(l)oeiende hobby waarbij je telkens voor verrassingen komt te staan. Na een cursus bijenteelt voor beginners in 1981 werd Jan Tissing aansluitend mijn mentor. Na dit leerjaar diende ik op eigen benen te staan. Door veel te lezen en door adviezen van meer ervaren imkers in de vereniging kreeg ik het 'vak' met vallen en opstaan onder de knie. Een cursus bijenteelt voor gevorderden leerde mij met verschillende zwermverhinderingsmethoden te werken.

Mijn aanpak

In de lente ruim ik de wat kleinere volken op door ze te verenigen met de sterkere. Door verdeling van de ramen broed streef ik naar een bijenstal met volken van gelijke sterkte. Het tijdstip van zwermverhinderend laat ik aan de bijen over. Dit houdt in dat ik kunstzwermen maak zodra in een van de kasten doppen verschijnen. Ik vind het snijden van doppen om het zwermen uit te stellen een domme maatregel. Vaak gaat het mis. Een dop wordt over het hoofd gezien of de ouwe moer zwermt op een eitje. Het volk wil zwermen, moet ik als imker dan bepalen dat het volk er nog niet aan toe is? Soms betekent dit dat ik de kunstzwermen al eind april maak. Het voordeel hiervan is dat de jonge koninginnen al zeer vroeg in het jaar aan de leg zijn. Hiervan profiteer ik tijdens de zomerdracht en heide.

Dit jaar ging er echter iets goed fout

Ik had de kunstzwermen in april gemaakt. Later vernam ik van andere imkers dat de zwermen al op 1 mei vlogen. Het weer was bijzonder fraai en Dwingeloo was geel van de paardebloemen. De kunstzwermen ontwikkelden zich voorspoedig en de oude moer had haar handen vol aan het uitlopend broednest dat zij had meegekregen. Aan weerszijden van het broednest had ik kunstraat gehangen. Door de goede dracht werden ze snel uitgebouwd. Omdat de oude moer voldoende legruimte had in het oude nest kwam er geen broed in deze maagdelijke raat die alras werd gevuld met honing. Deze verzegelde onbebroede raten heb ik voorzichtig geslingerd en begin juni in de hoofdvolk gehangen waar de eerste jonge moeren al aan de leg waren. Toen ik begin juli van vakantie terugkwam waren alle jonge moeren aan de leg. Een van deze volken had een klein broednest maar daar maakte ik mij op dat moment nog geen zorgen om. Twee weken later had dit volk met jonge moer echter nog steeds twee ramen broed. Bovendien waren er doppen aangezet!! Ik begreep niet wat hier de oorzaak van was en heb de doppen uitgesneden. Een week later waren er opnieuw doppen! Nu pakte ik de zaak steviger aan. Ik heb de jonge moer verwijderd en het volk verenigd met de buurvolk die zich goed ontwikkelden. In de kast waar de bijen op afvlogen hing ik aan weerszijden van het broednest de beide nog onbebroede raten die uit het probleemvolk waren gekomen. Binnen de kortste keren had ik ook doppen in dit volk. Bovendien groeide het broednest niet. Dit had ik nog nooit eerder meegemaakt. Ik snapte er niets van. Ik maakte mij ernstig zorgen dat de afgevlagen bijen dit volk hadden besmet. Jan Slagter

van de ziektebestrijdingscommissie wilde wel langskomen om het probleem te onderzoeken. Echter ook hij begreep niet wat er loos was. Omdat de ontwikkeling van het broednest stilstond heb ik besloten om ook dit volk met de buurvolk te verenigen. Weer verdeelde ik de broedramen over de buurvolk en weer hing ik die mooie maagdelijke raten aan weerszijden van een broednest. Toen zich echter weer dezelfde verschijnselen voordeden in de volgende kast wist Jan wat er loos was:

Een jonge moer wil niet leggen in onbebroede raat waar honing ingezet heeft.

Doordat ik deze raten zelf zeer geschikt had bedacht als broedraat had ik ze tegen het broednest gehangen. De jonge moer kon daardoor het broednest niet uitbreiden. Er ontstond gebrek aan broedruimte met als gevolg de aanzet van doppen. Na het verenigen had ik die verse raten in een volgend volk ook weer tegen het broednest van een jonge moer gehangen. Hierdoor ontstonden dezelfde problemen. Al met al heeft deze ervaring mij twee volken gekost. Van Jan leerde ik dat dit soort maagdelijke raat gewillig wordt aanvaard door de kunstzwerm met oude moer, maar niet door een jonge moer'.

Tot zover het relaas van Harry van der Veer.

Het weer in juni

Als landelijk gemiddelde voor juni geldt over de

Juni-maanden				
Jaar	Zon	uren	Neerslag (mm)	Max.temp. (°C)
1991	zr. somber	(119)	zeer nat (122)	zeer koud (16,0)
1992	zonnig	(232)	nat	zeer warm (22,3)
1993	normaal		droog (40)	normaal
1994	normaal		normaal	normaal
1995	normaal		normaal	koel

periode 1961 t/m 1990: 196 uren zonneschijn, 65 mm neerslag en een gemiddelde maximumtemperatuur van 19,1°C.

Geraadpleegd

- Free, J.B. Collection of pollen, The Social organization of honey bees 1977: 39
- Dadant publications, Foraging behavior of bees. The Hive and the Honey Bees 1992: 1046
- Veer, H. van der. Weer een ervaring rijker. Informatiegids '93/'94. VBBN subvereniging Ruinen 11 (1993), 15 (1994)

Resistentie varroamijt tegen fluvalinaat nu ook in Zwitserland

In 1994 werd voor het eerst resistentie van varroamijten tegen fluvalinaat aangetoond in Noord-Italië. Volgens de Italiaanse onderzoeker Dr. N. Milani was deze resistentie al eerder in Zuid-Italië aangetoond (zie ook Bijen 4(11): 315 (1995)). Ook uit Spanje en Zuid-Frankrijk zijn er meldingen van resistentie van de varroamijt tegen Fluvalinaat.

Op de jaarlijkse bijeenkomst van de Arbeitsgemeinschaft von Bieneninstituten dat dit jaar in Berlijn werd gehouden werd bekend dat nu ook in Zwitserland resistentie van de varroamijt tegen fluvalinaat gevonden is. Fluvalinaat is de werkzame stof van Apistan, het meest gebruikte varroabestrijdingsmiddel in Nederland. Deze resistentie in het zuidelijke deel van Europa kan versneld ontstaan zijn door gebruik van andere diergeneesmiddelen in de bijenvolken met ook fluvalinaat als werkzame stof. Ook verkeerd gebruik van Apistanstrips kan leiden tot resistentie van de varroamijt tegen fluvalinaat.

Door deze ontwikkelingen is het te verwachten dat ook in Nederland op kortere of langere termijn resistentie van varroamijten tegen Apistan zal ontstaan. Door de Apistan strips volgens de gebruiksaanwijzing te gebruiken kan resistentievorming worden uitgesteld. Door het importeren van varroamijten wordt de verspreiding van resistente mijten sterk versneld. Het importeren van bijen is dus ook om deze redenen zeer onverstandig.

Nosema bombi

Dr. I. Fries van de Universiteit van Uppsala in Zweden heeft een bezoek gebracht aan de Ambrosiushoeve en is samen met de onderzoekers van de Ambrosiushoeve een onderzoek gestart naar *Nosema bombi*. Al eerder was door de Ambrosiushoeve aangetoond dat *Nosema* bij hommels wordt veroorzaakt door een andere parasiet dan *Nosema* bij honingbijen (*Nosema Apis*). Besmetting over en weer is niet mogelijk. Ook was bekend dat *Nosema* bij hommels naast de middendarm ook de buizen van Malpighi aantast. Nu is duidelijk geworden dat *Nosema* bij hommels in verschillende organen kan worden aangetroffen: in de dunne darm, de endeldarm, het eiwit-vetlichaam en zelfs in de hersenen van besmette hommels werden *Nosemasporen* aangetroffen. We hebben dus te

maken met en heel andere parasiet met een andere levenscyclus dan we van *Nosema apis* bij honingbijen kennen. Van besmette hommels zijn preparaten gemaakt die Dr. I. Fries in Zweden verder zal onderzoeken. Het is de bedoeling een goede soort beschrijving te maken van deze parasiet.

Open dag

Dit jaar zal de Ambrosiushoeve op zaterdag 14 september de Open dag houden. Op deze dag zullen de onderzoeksresultaten van de afgelopen jaren gepresenteerd worden. Tevens is op deze dag de nationale honingkeuring gepland die dit jaar tijdens de Open dag op de Ambrosiushoeve gehouden zal worden. In het volgende nummer van Bijen zullen verdere details bekend worden gemaakt.

Onderzoeksvoorstellen 1997

De groente- en fruittelers en de bijenhouders betalen gezamenlijk structureel mee aan het onderzoek van de Ambrosiushoeve. Vanuit deze sectoren kunnen jaarlijks onderzoeksvragen ingediend worden. Ieder jaar wordt door het bestuur van de Ambrosiushoeve een proefplan vastgesteld. De suggesties moeten wel passen binnen de taakstelling van de Ambrosiushoeve. Dat wil zeggen dat nieuwe projecten praktijkgericht dienen te zijn en passen binnen de volgende thema's.

1. De teelt van honingbijen en andere bestuivende insecten.
2. Ziekten en parasieten van bestuivende insecten.
3. Effecten van gewasbeschermingsmiddelen op bestuivende insecten.
4. bestuivingsonderzoek.

Suggesties kunt u insturen naar het bestuur van uw eigen bijenteeltvereniging. Deze worden dan besproken in de Bedrijfsraad voor de bijenhouderij. Voor 1 augustus dienen de voorstellen binnen te zijn bij het bestuur van de Ambrosiushoeve. Door het bestuur van de Ambrosiushoeve worden de onderzoeksvoorstellen tegen elkaar afgewogen. In het najaar wordt dan het nieuwe onderzoeksplan voor 1997 vastgesteld.

Suggesties voor nieuw onderzoek vanuit de praktijk zijn altijd van harte welkom. Maak van deze gelegenheid gebruik zodat de onderzoekscapaciteit van de Ambrosiushoeve zo goed mogelijk benut wordt.

Bijen in het bos

Oorspronkelijk leefden de bijen in de bossen. Voordat de mensen het landschap ingrijpend gingen veranderen door met landbouw te beginnen, was heel Midden-Europa bedekt met bossen. De eerste bijen werden gehouden in stukken holle boomstam, zogenaamde 'Klotzbeute'. Deze stonden in het bos of aan de bosrand. Tot voor kort werd in Bohemen en Beieren nog zo geïmkerd in de uitgestrekte naaldbossen. Meer naar het westen en het noorden van Duitsland, in de gebieden van loofbossen en heidevelden, ontwikkelde zich de korfimperij. Waar de bijen die in de bossen werden gehouden nu op vlogen, wordt echter nergens vermeld. Tegenwoordig vraagt men zich zelfs af of de bijen wel inheems zijn. En als ze autochtoon zijn, kunnen ze dan nog overleven in het bos? Omdat door de moderne landbouw het aanbod van grote oppervlakten drachtplanten verdwenen is, is het bos misschien weer een potentiële woonplaats voor onze bijen. Of de bijen in het bos in leven kunnen blijven werd in de buurt van Stuttgart onderzocht. Het natuurpark Schönbuch is een bosgebied dat in de loop van de tijd veranderd is. In de middeleeuwen was het een eiken-beukenbos. Door de vraag naar bouw- en brandhout, en door vee in het bos te laten weiden, veranderde het langzaam in een grasvlakte. In het midden van de vorige eeuw werd er weer planmatig bos geplant. Nu niet met loofbomen maar voornamelijk met dennen en sparren. Hoe meer naaldbomen hoe meer problemen. Veel stormschade, aantasting door schimmels en bastkevers kwamen voor. In de laatste decennia wordt het naaldbos langzamerhand weer tot het oorspronkelijke loofbos omgevormd. Hierdoor komen er ook weer veel kruiden- en struiken terug met een goed aanbod van stuifmeel en nectar. In dit bos werd een onderzoekgebied van ongeveer zes km² bestudeerd. Hierin waren stukken naaldbos, beukenbos en gemengd bos van loofbomen. Ook waren er grote open vlakten door stormschade en kap. Hierop was een begroeiing van vooral braam en framboos, brem en wilgeroosje interessant voor de bijen. Op andere open plekken was naast gras ook witte en rode klaver ingezaaid voor het wild. Er waren kersen, appels, lijsterbes, esdoorns en paardekastanje aangeplant. Aan het onderzoekgebied grensde een akkergebied waar ondermeer koolzaad, mosterd en phacelia werd geteeld. In dit gebied werden in het voorjaar van 1994, 20

carnica-volkjes (afleggers) geplaatst in groepjes van vijf kasten. Bij het plaatsen werd vooral gelet op hoelang de volken dagelijks in de zon of de schaduw stonden. Ze stonden echter zó dicht bij elkaar dat ze dezelfde dracht konden benutten. Binnen een straal van drie km was alleen bos, de akkers lagen daarbuiten.

Eens per week werd een stuifmeelval gezet om te bepalen waar de bijen op vlogen. Ook werd honing onderzocht op stuifmeelsoorten. Vooral in het voorjaar kwam er veel verschillend stuifmeel binnen van wel 50 plantensoorten. In mei waren het vooral de esdoorn en de kastanje die naast het fruit bezocht werden. In juni was het voornamelijk de framboos, de eerste bramen met daarnaast veel andere wilde planten. Later in het jaar was de dracht vooral wilgeroosje, witte- en rode klaver. Maar ook de akkers buiten het bos werden bezocht, want er werd phacelia, koolzaad en mosterd gevonden. Honingdauw, zoals schimmeldraden in de honing, werd in 1994 bijna niet gevonden.

Door de volksoontwikkeling, de honing- en stuifmeelvoorraden te meten, kon worden bepaald of de afleggers zich afhankelijk van de standplaats tot goede volken ontwikkelden. De volken die midden op een kapvlakte stonden ontwikkelden zich het beste met tot acht ramen broed en een grote voorraad honing en stuifmeel. De volken in de schaduw waren duidelijk minder, met kleine voorraden en tot zes ramen broed. De volken zamelden per maand 5-10 kg honing die werd geoogst. De volken overwinterden op de standplaatsen, alle volken overleefden.

Conclusie is: bijen kunnen goed in het bos overleven, alleen is het wel zaak een zonnige standplaats te kiezen. De verwachting was dat ze het goed zouden doen op een meer beschaduwde standplaats, maar vermoedelijk zijn onze moderne bijen wat dat betreft niet meer aangepast aan het leven in het bos.

Deutsches Bienen Journal 1996(2)

Zwermen

Afgelopen jaar was een goed zwermjaar. De weersomstandigheden zorgden ervoor dat er veel zwermen afkwamen. Een imker in Duitsland had daarvan twee zeldzame voorbeelden.

In mei 1995 zag hij een zwerm die in een gat in een linde vloog. En behoorlijk hoog, op 3,5 m. Een automobilist die net onder de linde wou parkeren, zag de zwerm ook en reed voor alle zekerheid door.

Een fruiteler waarschuwde hem eind augustus, hij had een bijennest gevonden. In een pereboom hingen aan een tak zes raten, ongeveer zo groot als soepborden. Helaas was deze zwerm vermoedelijk van honger omgekomen, de bijen waren in de cellen gekropen. Er was nog wel wat gesloten broed, maar dat was te koud geworden.

Imkerfreund 1996(3)

Koninginnegelei gevaarlijk?

Mensen met astma wordt aangeraden geen koninginnegelei te gebruiken. Het kan namelijk een sterke allergische reactie veroorzaken. In Australië kregen in de laatste twee jaar elf mensen zo'n zware allergische aanval. Twee jonge mensen in de leeftijd van 23 en 11 jaar stierven vermoedelijk door het innemen van een capsule koninginnegelei aan een zware astma-aanval.

The New Zealand Beekeeper 1996(2)

Open dagen Teelt Groep Zuid

Graag willen wij ons aan u voorstellen, wij de Teelt Groep Zuid, de TGZ, een kersverse enthousiaste groep, die tot doel heeft om een in het afgelopen jaar verworven Buckfastlijn in stand te houden. Dit laatste kunnen wij realiseren omdat we de mogelijkheid hebben kunstmatige inseminatie (KI) toe te passen. Hierdoor kunnen wij onze koninginnen kruisen met de daartoe meest geschikt geachte darrenlijn. Hierin en ook in andere teeltzaken worden we ondersteund door een bekende buitenlandse imker. Om u in de gelegenheid te stellen ons en onze bedrijfsmethode te leren kennen, nodigen wij u uit op de Open dagen:

- 15 juni: C. Haans en A. Schoenmakers, Bos en Beemdweg 131, Tilburg, 013-4563563.
- 22 juni: F. en M. v.d. Heuvel, Hoofdstraat 77, Heeswijk-Dinther, 0413-292603 en bij J. Mous, Den Dries 10, Olland (St. Oedenrode), 0413-479415.
- 23 juni: C. Coremans en H. Broeren, Marnixstraat 1, Etten-Leur, 076-5014116.
- 29 juni: B. Klöpping, Puttenstraat 10, Maarheeze, 0495-591828.
- 10 aug.: H. v.d. Berg, Gouv. van Sonsbeecklaan 17, Reuver, 077-4742587.

U bent van harte welkom vanaf 11.00 uur.

Nationale Honingkeuring 14 september

De Nationale Honingkeuring wordt dit jaar gezamenlijk georganiseerd door de VBBN en de Zuidelijke Bonden. Er wordt gekeurd volgens het keuringsreglement van de VBBN, door keurmeesters van zowel de VBBN als de Zuidelijke Bonden.

De keuring wordt gehouden op de Ambrosiushoeve te Hilvarenbeek, op dezelfde dag dat daar ook de Open Dag wordt gehouden en de Jaarvergadering van de Vrienden van de Ambrosiushoeve. Deelnemers aan de honingkeuring kunnen een rondleiding krijgen door het arboretum en de Ambrosiushoeve bezoeken.

Inleveren van te keuren honing tussen 09.30-11.00 uur (eventuele regionale verzamelpunten worden nog bekend gemaakt). De uitslag van de keuring zal zo mogelijk om 14.00 uur bekend worden gemaakt. De hoogste trofee is de Ridder van Rappard wisseltrofee voor de imker met de meeste punten in de meeste klassen. Voorts zijn er prijzen te winnen in alle klassen: een 1e, een 2e en een 3e prijs alsmede de bijbehorende oorkonde. In de volgende klassen wordt gekeurd:

1. Vloeibare honing (niet verwarmd!)
2. Kristalliserende honing
3. Gekristalliseerde en crèmehoning
4. Heidehoning

Van elke te keuren soort honing dient men drie potten in te leveren, men mag zo vaak meedoen in elke klasse als men wil. De deelname is gratis.

De te keuren potten moeten voorzien zijn van een etiket dat voldoet aan de eisen van de Keuringsdienst van Waren. Dit betekent dat ook de naam van de imker vermeld moet worden. Bij de inname van de potten wordt dit gecontroleerd, vervolgens wordt door de innemende keurmeesters de naam onzichtbaar gemaakt. Daar wordt dus niet meer op gekeurd of afgekeurd.

De etiketeisen zijn gepubliceerd in Bijen 1(6): 189 (1992). De tekst is verkrijgbaar bij: secretariaat VBBN, Grintweg 273, 6704 AP Wageningen, 0317-422422, fax 0317-424180.

Het werkboek Bijenhouden

Deze maand verschijnt een nieuwe versie van 'Het Werkboek Bijenhouden' van J.J. Speelziek. De prijs bedraagt f 29,95. Het boek kan bij het Bijenhuis worden besteld. Postbus 90, 6720 AB Bennekom, of telefonisch 0317 422733.

Leidse bijen- en milieumarkt

Ab Kuypers

Het na afloop gezamenlijk uit eten gaan hebben ze afgeschaft. 'Aan het einde van zo'n lange, drukke dag, nadat alles, tot en met de laatste papiertjes, alles is opgeruimd is iedereen eigenlijk zo moe, dat we liever naar huis gaan.' Onvermoeibaar echter organiseert imkersvereniging 'Leiden e.o.' dit jaar toch weer hun groots opgezette bijen- en milieumarkt. Aan de vooravond van deze twintigste 'blijje bijenmarkt' in successie een gesprek met enkele vertegenwoordigers van de marktcommissie'.

Een schaduwrijk rustpunt op de bijenmarkt

Voorlichting over lokale honing, proeven mag

'Alleen honing van hier'

'Onze bijenmarkt kent een gemoedelijke, gezellige, bijna ouderwetse sfeer.' Aldus schets voorzitter Erik Kerkvliet de jaarlijkse bijenmarkt. 'Er komt hier ook wel een speciaal volk op af. Ieder jaar, bijvoorbeeld, komt er een man die steevast twintig potten honing bij ons

koopt.' Dit onder het credo: 'Ik wil alleen honing van hier'. Gedurende de markt wordt er alleen honing van eigen imkers verkocht. Desgewenst wordt daar tekst en uitleg bij gegeven. Een goed stuk reclame voor het eigen produkt.

'Onze markt wordt volgens een vaststaand draaiboek georganiseerd. Toch proberen we ieder jaar wel wat nieuwe ideeën uit te werken en regelmatig nieuwe standhouders te plaatsen,' vervolgt Erik Kerkvliet. Dat dit ten koste gaat van mensen die al eens in Leiden hebben gestaan ondervindt niet altijd begrip. 'Men komt hier graag terug en ervaart het dan als teleurstellend wanneer er een volgend jaar geen plaats is.'

Een vol programma

Hoewel er wel bijenvolken verkocht kunnen worden ligt daarop niet de nadruk. Hoofddoel is de bevolking uit Leiden en omstreken voorlichting over bijen en de bijenteelt te geven. Vanaf het begin heeft ook het milieu en de natuur een ruime plaats in het totaal ingenomen. 'Bij de eerste markt al hebben wij ten opzichte van de gemeente gesteld dat wij geen markt voor alleen imkers willen organiseren.'

Op het programma staan naast de voorlichting over bijen en honing ook optredens van verschillende artiesten. Verder kunnen er de resultaten bekeken worden van scholen die aan een bijenproject hebben gewerkt. Er vinden demonstraties op velerlei gebied plaats, onder andere door de imkers zelf van de behandeling van bijenvolken in een speciale bijenstal. Er is een ruilmarkt, maar ook voor de inwendige mens wordt gezorgd. Tientallen kramen van milieu- en natuurgroepen completeren de markt. Tevens is er gratis toegang tot de Hortus Botanicus. Een markt, zoals de Leidenaars het zelf in hun programma omschrijven: 'Dit alles brengt zoveel leven en gezelligheid, dat u er uren kunt zoekbrengen.' Kortom een markt die zich een eigen plaats heeft verworven in terugkerende evenementen in Leiden.

Het eerste begin

Om de historie van de bijenmarkt te belichten is Peter Reddingius, 'van alle markten thuis', aanwezig. Hij heeft ze alle 19 van dichtbij meegemaakt: 'In de zeventiger jaren groeide de belangstelling voor het milieu en de natuur. De bijenverenigingen profiteerden daarvan. Ook onze vereniging heeft daar goed op

ingespeeld. Zowel binnen als buiten het bestuur hadden wij een groep enthousiaste mensen. Dit enthousiasme werkte zeer aanstekelijk. Onze vereniging telde zo'n veertig leden. Binnen tien jaar groeiden wij naar tachtig. Inmiddels zijn we al jaren de grootste subvereniging van de VBBN met ruim 175 leden. Toen wij in 1977 ons 65-jarig bestaan vierden was het doel iets exclusiefs te doen. Tijdens een feestavond in januari werd bekend gemaakt dat wij een bijenmarkt zouden organiseren. In datzelfde jaar zijn wij ook begonnen met het uitgeven van ons clubblad *De Stertselaar*.

Over bedenkers en organisatoren

De toenmalige voorzitter, Theo Weyman, wordt aangemerkt als de bedenker van de Leidse bijenmarkt. 'Hij heeft onze vereniging indertijd een enorme duw

vele connecties daar kunnen we nu al twintig jaar op een van de mooiste lokaties in Leiden terecht. Hij doet er werkelijk van alles aan dat het ook goed blijft gaan. Tot en met het opruimen van de laatste papiertjes is hij actief en ziet toe dat het allemaal tot tevredenheid verloopt. Ook het feit dat de tuin van de Hortus gedurende de gehele dag gratis toegankelijk is voor het publiek is aan hem te danken.'

Enige ervaring met het uitdragen van de bijenteelt op wat grotere schaal hadden de Leidenaren een jaar eerder al opgedaan tijdens de manifestatie 'Beestenspul', waaraan sindsdien met succes wordt deelgenomen. Inzet en gedrevenheid van een enkele persoon is vaak van doorslaggevende betekenis kan zijn. Peter Reddingius: 'Het is vooral Jan van der Blom geweest die voor beestenspul veel werk heeft verzet. Daarnaast heeft hij ook als eerste het eigen depot voor de vereniging opgezet. Hij kende veel mensen en maakte met iedereen een praatje. Hierdoor heeft hij veel mensen bij de markt weten te betrekken.'

Voor de 20ste maal

Wanneer op 8 juni aanstaande door de wethouder van milieuzaken uit Zoeterwoude de opening is verricht staat het publiek een uitgebreid programma te wachten en staan rond de vijftig vrijwilligers uit eigen gelederen klaar om dat alles vlot te laten verlopen. Behalve aandacht voor bijen, milieu en natuur, is er ook veel amusement te beleven. De gehele dag door zullen er verschillende uiteenlopende artiesten met hun optreden de markt verlevendigen. Voorzitter Erik Kerkvliet, tevens voorzitter van de marktcommissie, geeft eerlijk toe dat het amusement mede bedoeld is als goed werkende publiekslokker. Om dat allemaal te arrangeren, de vijftig kramen bemand te krijgen en ook nog voldoende vrijwilligers te vinden om de markt goed te laten verlopen is een hele organisatie nodig. Erik Kerkvliet: 'De voorbereidingen beginnen al in januari. De marktcommissie is in tien blokken verdeeld, met allemaal hun eigen onderdeel voor de markt. Op de eerste vergadering worden de taken verdeeld, waarna in maart de vorderingen worden bekeken. Eind april gaat het uitgewerkte programma naar de drukker en zijn we er klaar voor. Die organisatie verloopt perfect, door de ervaring hiermee en door de beschikbare personen. Ik hoef daar eigenlijk nooit naar om te kijken. De mensen gaan vanzelf aan de slag. Ik sta wel eens van te kijken van het fanatisme van de leden en de handelsgeest voor onze vereniging.'

Ongeveer als vroeger

Naar eigen zeggen is het ieder jaar bovenal een

Ook voor de inwendige mens wordt gezorgd

omhoog gegeven,' aldus Peter Reddingius. Maar even belangrijk en in een adem genoemd is de naam van Arno Bos. 'Hij heeft als mede-organisator de markt in feite van de grond getild. Arno is een man die groots denkt, hij is de grote promotor van de markt geweest. Een man die bekend staat als een groot organisator, tot de zaken goed lopen, dan is voor hem het avontuur ervan af.' De unieke plaats waar de bijenmarkt zich afspeelt is vooral te danken aan Frans Körver. 'Frans zit al twintig jaar in de marktcommissie,' aldus Erik Kerkvliet. 'Hij heeft voor ons min of meer het pad geëffend. Door zijn werk bij de Sterrenwacht en de

gezellige dag, terwijl ondanks dat de voorlichting over bijen en honing voorop staat. 'Ik ervaar ieder jaar weer zoiets als 'zo ongeveer, met al die rondwandelende artiesten, moeten vroeger markten geweest zijn,' aldus Erik Kerkvliet. 'Hoewel ik moet toegeven dat we er voor moeten waken dat het commerciële niet gaat overheersen. Dat gevaar zit er wel in.' Van de vijftig kramen worden er door de vereniging zelf zo'n vier bemand. Behalve voor voorlichting en honingverkoop wordt er ook nog een theeschenkerij en een restaurant bemand. Mede door de grote toeloop (er komen jaarlijks tussen de vijf en zesduizend bezoekers) kan er aldoende, zij het met wisselend succes, een

zekere winst uit de bijenmarkt worden gehaald. Hetgeen een aardige aanvulling betekent op de financiële positie van 'Leiden e.o.', al moet dat volgens Elly Kerkvliet, lid van de marktcommissie, niet worden overdreven. 'Want als je naar vorig jaar kijkt, toen het de hele dag heeft geregend en de toeloop heel wat minder was, dan houd je er toch niet zoveel aan over hoor,' verdedigt zij haar stelling.

De 'Blije bijenmarkt' vind dit jaar plaats op zaterdag 8 juni en staat vanaf 09.00 uur open voor het publiek. Plaats van de bijenmarkt: Sterrenwachtlaan, nabij Rapenburg, Leiden.

bijen

FOTO VAN DE MAAND

177

In 1997 zullen de gemeenten Budel en Maarheeze samengaan in één gemeente. De imkers van die plaatsen deden dat 75 jaar geleden al. Dit jaar viert imkersvereniging 't Wilgeroosje' haar 75-jarig bestaan. . Op een prachtige locatie midden in een broekgebied heeft de vereniging een drachtplantentuin aangelegd. De tuin is ongeveer 35 are groot en bevat meer dan 600 verschillende soorten drachtplanten. De tuin is onderverdeeld in o.a. een moes-, een wild-, een kruiden- en een rotstuin, een heesterborder, een wilgenhoek en beschikt over een paddenpoel. De tuin wordt onderhouden door een groep vrijwilligers de zogenaamde vrienden van de Immenhof. Uiteraard staat er op dit perceel ook een bijenhal, met een prachtige bezoekersruimte. In deze ruimte verzorgt de vereniging een aantal educatieve activiteiten zoals het begeleiden van scholen en groepen met deskundige uitleg over bijen. Op 28 juni, van 19.00-20.00 uur, vieren wij ons 75-jarige jubileum met een receptie. Op 29 en 30 juni, van 10.00-17.00 uur, houden wij de jaarlijks terugkerende Open dagen. Op deze Open dagen worden er diverse demonstraties gegeven; zoals het vlechten van korven, het vlechten van manden, het maken van kaarsen en het openen van bijenkasten met uitleg. Ook is er elke zondagmiddag van mei tot oktober een lid van onze vereniging op de Immenhof aanwezig om bezoekers te begeleiden.

De tuin is altijd open en vrij toegankelijk voor het publiek. De tuin is gelegen in Budel, tussen de Strijper AA fietsroute en de Broekkant, en wordt in de Broekkant met borden aangegeven. De Immenhof is zeker een bezoek waard.

Imkersvereniging 't Wilgeroosje, afd. Budel/Maarheeze Inl.: mw. M. Clement, 0495-491552.

Tot ziens op de Immenhof.

Propolis, populieren en mogelijke allergische reacties

F.J. Prins

Als we de knoppen van de zwarte populier (*Populus nigra*) nader bestuderen dan blijken ze kleverig te zijn en lekker te ruiken. Deze populier komt van nature in ons land voor. Het 'zwarte' zou te maken hebben met de nogal donkere kleur van het timmerhout ervan afkomstig. Ze staan vooral langs beken, rivieren en in vochtige dalen.

De Italiaanse populier, cv. 'Italica' is een zuilvormige cultivar, afgeleid van *P. nigra*. Dit zijn indrukwekkende monumentale bomen, vooral als ze in een rij zijn geplant. Ook deze staan bij voorkeur op bovengenoemde plaatsen. Volgens de geschiedenis zijn ze daar geplaatst, toe Phaëton, omdat hij zo roekeloos de zonnewagen reed, door de vertoornde Jupiter in de rivier de Po geslingerd werd. Zijn zeven zusters, de Heliaden, zaten op de oever en weenden zo bitter dat zij in bomen werden veranderd en hun tranen in amber. Men zegt dat de zwarte populier het geslacht vertegenwoordigt dat de treurende zusters in zich bewaard en van de tranen balsem maakt. Zoals gezegd zijn de knoppen van *P. nigra* bedekt met een bruine kleverige stof. Deze stof wordt door bijen gebruikt als bouw materiaal om gaten in de kast of korf te dichten. De bijen maken een mengsel, soms met harsen van knoppen van andere boomsoorten en ook met speeksel en was. Dit mengsel noemt men bijenlijm (bee-glue) of wel propolis (uit het grieks 'voor de stad', waar in die tijd de bijenkorven stonden). Het is een lipophile stof met een geel- tot donkerbruine kleur. De consistentie is hard-wasachtig bij lage temperaturen en harsachtig-kleverig bij opwarmen. De

bijen verzamelen het dus van de knoppen en vormen er met hun kaken balletjes van. Mogelijk mengen ze het met bijenwas (*cera flava*). Verder wordt propolis gebruikt om dode indringers te balsemen om verderf in de korf te voorkomen. In propolis zijn dan ook veel dode insecten te vinden. Imkers schatten dat één bijenvolk per jaar een paar honderd gram propolis kan verzamelen. Uiteraard komen deze mensen frequent in contact met propolis bij het schoonmaken en leeghalen van de raten.

Gebruik van propolis

De Egyptenaren, en later ook de Grieken en Romeinen, hebben het conserverend vermogen van propolis ingezien en zijn het gaan gebruiken om hun doden ermee te balsemen. Ook werd het als geneesmiddel gebruikt. Later werd het ook gebruikt voor uitwendige behandeling van vioolkasten bij de vioolbouw in Cremona in de tijd van Stradivarius. Dit gebruik is nog steeds in zwang omdat men aanneemt dat de viool er een speciale klank door zou krijgen. Een aantal eeuwen is propolis in de vergetelheid geweest, doch in 1807 is men het vrij plotseling weer gaan toepassen bij de wondbehandeling. Vooral in de Balkanstaten en de vroegere Sovjetrepublieken is het een geliefd geneesmiddel (o.a. voor tbc, darmontsteking en kanker). In het kader van de huidige trend om zoveel mogelijk 'natuurlijke' producten te gebruiken is het niet verwonderlijk dat propolis heden ten dage in stijgende lijn dankbaar wordt toegepast in allerlei preparaten, vooral in externa zoals dermatologische zalven, cosmetische crèmes en lotions. Zo kan men het aantreffen in schoonheidsmiddelen, tandpasta, mondwater, pleisters en brandzalven. In tabletvorm is het verkrijgbaar tegen reumatische aandoeningen, luchtwegaandoeningen, moeheid en depressies. Het kan ook in kauwgomme en caramellbonbons zitten.

Contactallergie

In 1915 werd voor het eerst melding gemaakt van een contactallergie voor propolis bij een imker. Sindsdien zijn tot 1987 tweehonderd gevallen gepubliceerd. Tot voor kort was het bij uitstek een beroepsziekte bij imkers. Echter door bovengenoemde huidige trend zijn veel mensen die 'biocosmetica' en 'natuurlijke geneesmiddelen' gebruiken, blotgesteld aan propolis waardoor een flinke toename van propolis-allergie bij de gewone bevolking te zien is.

Ook mensen die in 'het groen' werken zijn niet gevrijwaard tegen propolis-allergie. Een geval ervan is beschreven, namelijk een boomchirurg die met populieren werkte. Een laatste ziektegeschiedenis werd beschreven in 1993 in een dermatologisch tijdschrift over een 50-jarige gezonde vrouw met een heftig jeukende huidaandoening aan de voet. Ze had onlangs van een 'natuurgenezers' propolistinctuur gekregen voor de huid en propolisdruppels om te slikken. Daags na de inname en applicatie kreeg zij een jeukende zwelling in de keel, mondholte en lippen. Het eczeem op de voet verergerde. Bij onderzoek met lapjesproeven bleek zij een forse allergie voor propolis te hebben; echter ook voor perubalsem.

Kruisallergie

Het is gebleken dat van alle patiënten met een propolis-allergie 50 % ook een perubalsemallergie heeft (kruisallergie). In perubalsem zitten ongeveer 16 stoffen, waarvan er enkele overeenkomen met stoffen die voorkomen in propolis.

Samenstelling

In 1991 heeft men met behulp van gaschromatografie de aanwezigheid van 150 stoffen in propolis vastgesteld. De meeste van deze stoffen zijn ook aanwezig in exsudaat van populierknoppen, die immers de belangrijkste bron zijn voor de propolisaanmaak. Deze stoffen zijn grofweg als volgt in te delen:

- vrije aromatische zuren, zoals benzoëzuur, kaneelzuur, cafeïnezuur, coumarinezuur en ferulinezuur
- flavonoïden
- terpenoïden
- benzyl, methylbutenyl, cinnamyl en esters van deze zuren
- chalconen.

Het blijkt dat propolis en perubalsem tenminste 15 bestanddelen gemeen hebben, o.a. benzoëzuur, benzylbenzoaat, benzylferulaat, coniferylbenzoaat, kaneelzuur, kaneelalcohol, farnesol en vanilline. Overigens kan de samenstelling van propolis sterk variëren omdat het een natuurlijk produkt is. De samenstelling hangt immers af van de populierensoort waar de bijen op vliegen.

Allergenen

Bij uitgebreid onderzoek is gebleken dat de volgende stoffen uit propolis het sterkst sensibiliserend vermogen hebben: 3 methyl butenyl-cafèfaat, farnesylcafèfaat, geranylcafèfaat, benzylcafèfaat en benzylisoferulaat.

Concluderend kan men zeggen dat propolis behoort tot de sterke sensibilisatoren in ons leefbestel, o.a. tengevolge van de aanwezigheid van de esters van cafeïnezuur met als prototype 3 methyl butenylcafèfaat. *Met toestemming overgenomen uit: Arbor Vitae, Bulletin van de Nederlandse Dendrologische Vereniging*

bijen

OPMERKELIJK

Zwerm op beeld

Schitterende foto's van een zwerm die is neergestreken op het beeld van Theresia van Lisien in tuin van de Zusters in het dorpje Handel. De zusters houden zelf bijen, de inzender van deze foto's, broeder T. van Wanrooy, is hen hierbij behulpzaam. De zwerm op de foto's was niet uit de eigen kasten afkomstig maar staat nu wel in de bijenhal van het klooster onder de naam 'Theresiazwerm'. De scheppende imkers zijn twee imkerende Zusters.

179

Wat is de Bedrijfsraad?

J. Beekman

De Bedrijfsraad (BR), wat is en doet dit instituut, een vraag die menig imker ons stelt. Mede op aandrang van de redactie van Bijen zal ik een globaal overzicht geven van het ontstaan en functioneren van de BR.

De BR is opgericht op 24 november 1948 volgens de akte die gepasseerd is op genoemde datum. Daarmee werd in het leven geroepen: Bedrijfsraad voor de Bijenhouderij in Nederland, met als zetel Utrecht en ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 179000. Wie hebben deze stap genomen? Dit waren de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland, De Bond van Bijenhouders van den Limburgse Land- en Tuinbouwbond, de R.K. Bond van Bijenhouders van den Noordbrabantse Christelijke Boerenbond, de R.K. Bond van Bijenhouders van de Aartsdiocesanen R.K. Boeren- en Tuindersbond. Afgekort VBBN, LLTB, NCB en ABTB. De ANI sloot zich niet aan bij de Stichting.

Het stichtingskapitaal was: f3.180,-; (VBBN f2.200,-; NCB f600,-; ABTB f50,-; LLTB f330,-)

Het doel van de BR was volgens de akte van 24 november 1948:

- De behartiging van de algemene imkersbelangen in Nederland
- De coördinering van werkzaamheden der bestaande Nederlandse organisaties van bijenhouders
- Het instandhouden, casu quo het in leden roepen van instellingen van algemeen nut op het gebied der bijenhouderij
- Het subsidiëren van instellingen en/of personen op het gebied van de bijenteelt werkzaam.

Zij tracht dit doel te bereiken door alle wettige middelen die daaraan bevorderlijk kunnen zijn. De Stichting is bevoegd tot alle rechtshandelingen die in de ruimste zin des woords met haar doel samenhangen. Het maken van winst is van het doel der Stichting uitgesloten. Bij het streven naar haar doel treedt de Stichting niet ongevraagd op het terrein van het verenigingsleven der tot haar toegetreden organisaties, behoudens de verplichting zich jaarlijks te houden aan een afdracht aan de Stichting voor ten hoogste:

A. Vijftig cent per lid per jaar, berekend naar het

aantal leden van iedere deelnemende organisatie.

B. Een bijdrage van ten hoogste twee cent per kilo van de in het lopende kalenderjaar te verstrekken accijns vrije suiker.

Zo kwam het toenmalige bestuur aan de geldmiddelen.

De leiding van de de BR berust bij het bestuur dat bestaat uit zeven personen, als volgt verdeeld: één namens de ABTB, één namens de LLTB, één namens de NCB en vier namens de VBBN. Dit naar rato van het aantal leden. Uit het bestuur wordt een voorzitter en een secretaris aangewezen. Deze twee functionarissen mogen niet uit een en dezelfde vereniging komen. De eerste voorzitter was dhr. L.R.J. Ridder van Rappard (VBBN). De voorzitter hoeft niet per definitie te komen uit de vereniging met het grootst aantal leden. Bovenstaand is ontleend aan de akte van 24 november 1948. Deze akte bestaat overigens uit 17 artikelen plus een aanhangsel.

Waar heeft de BR aan meegewerkt

- Stichting Proefbijenstand Ambrosiushoeve, opgericht 1960.
- Toetreding van de Algemene Imkersvereniging (ANI) bij de BR in 1971. Inlegkapitaal f700,-.
- Inrichten van de informatiestand op de Flevohof in 1982 (inmiddels opgeheven).
- Stichting Station voor Carnicateelt op Schiermonnikoog in 1991. Verkoop door VBBN en aankoop door de BR van een bijenhal op 'Schier', voor het symbolische bedrag van f1,-. Overeenkomst met Natuurmonumenten m.b.t. huren van grond op 'Schier'.
- Gezamenlijk uitgeven van Bijen voor het eerst in 1992, zonder de ANI. Opstellen van het convenant, overeenkomst met de drukker en de PTT.
- Floriade in 1992, subsidieaanvragen afhandelen en het betalen van rekeningen.
- de demonstratiemars in Brussel in 1994.

Onder de paraplu van de BR functioneert:

- de landelijke commissie Drachtplanten;
- Werkgroep Amerikaans vuilbroed;
- COPA te Brussel
- Rijksdienst IJsselmeerpolders (RIJP), deze zorgt voor het plaatsen van bijenvolken;
- Het overleg met het Landbouwschap (LBS) in de Afdeling Bijenteelt;

- De medefinanciering van de Ambrosiushoeve;
- Opstellen Bestuivingsregeling;
- Overleg met AID/VD/PD m.b.t. spuitschaden en vernietiging van bijenvolken bij besmetting met AVB;
- Uitgeven van folders, o.a. de honingfolder en
- het lidmaatschap van Apimondia waarvan het secretariaat in Rome is gevestigd.

In 1992 zijn de Statuten van de BR gewijzigd in:

De bestuursamenstelling, het aantal bestuursleden is nu acht, t.w. één namens de ABTB, één namens de ANI, één namens de LLTB, één namens de NCB en vier namens de VBBN. De andere artikelen van deze statuten zijn in een modern jasje gestoken. Het num-

mer van KVK is 41179000 geworden.

Wat de financiën betreft van de BR; er zijn de laatste jaren geen gelden meer afgedragen door de verenigingen aan de Stichting. De activiteiten van de Stichting Bedrijfsraad c.q. onderwerpen waar zij zich mee bezig houdt, kunt u lezen in Bijen onder het kopje 'Verenigingsnieuws Bedrijfsraad'. Het bovenstaande geeft een globaal overzicht van wat de BR is, hoe en door wie zij wordt bestuurd en wat er zoal de afgelopen jaren is gepasseerd.

Voor meer informatie kunt u terecht bij het secretariaat: Spoorlaan 350, 5000 MA Tilburg, 013-5836350 (op maandag van 08.30-17.00 uur).

bijen
LATIJNS AMERIKA

Bijen in Costa Rica

De wonderlijke wereld van bijen is in Nederland, maar ook in de buurt van het regenwoud, buitengewoon fascinerend. Voor de boerenfamilies in de regio Pacifico Central is de bijenhouderij één van de weinige bronnen van inkomsten.

Het heuvelachtig gebied van de regio Pacifico Central, ligt in het zuiden van Costa Rica. Aan de zeezijde ligt de Pacifische Oceaan en in het noorden ligt het natuurpark Carrare, bestaande uit 8.000 ha tropisch regen- en nevelwoud. In deze wouden vinden de bijen hun voedsel. Het zijn vooral de vrouwen van de boerenfamilies die zich bezighouden met de honingproductie. Hiervoor worden vooral 'killer bees' gebruikt. Hoewel gevaarlijk, zijn ze zeer ijverig en produceren een goede kwaliteit 'jungle-honing'.

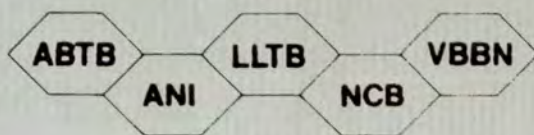
De 450 families hebben zich georganiseerd in de boerencoöperatie Arbofilia. Het werkcentrum van de coöperatie grenst aan het natuurpark. In en rond dit centrum bevinden zich tientallen bijenwoningen. Meestal wordende oorspronkelijke natuurlijke woonplaatsen (holle boomstammen) van de bijen gebruikt. De coöperatie heeft een verzameling, van twintig bijenvolken, bij elkaar gebracht; van de grote 'killer bees' tot de 'speldeknoop' (angellose bijen) bijen. Belangrijk bij het werk van de coöperatie is, naast het verhogen van de levensstandaard, de instandhouding en het herstel van het milieu.

Samenwerking met Nederlandse imkers

De mensen van Arbofilia zouden graag meer in contact komen met Nederlandse imkers, teneinde ervaringen te delen. Daarvoor willen zij graag bezoekers ontvangen. Naast een bezoek aan het erkcentrum is het mogelijk om met begeleiding, te voet of te paard, tochten door het tropisch regenwoud te maken. Om kleine groepen bezoekers te ontvangen is de coöperatie bezig onderkomens te bouwen. Zij zorgt naast een onderkomen ook voor eenvoudig voedsel tegen een redelijke prijs. Meer informatie over de mogelijkheden zijn te verkrijgen bij het International Tree Fund (ITF).

International Tree Fund

Het ITF in Nederland ondersteunt al jaren de inspanningen van de plaatselijke indianengemeenschappen in Midden-Amerika. Nu de bijenteelt en de productie van honing succesvol zijn, wil Arbofilia met steun van het ITF meer groepen vrouwen bij het houden van bijen betrekken. Voor de verdere uitbouw is een klein bedrag aan investering nodig voor onder andere bijenkasten, die in Costa Rica gemaakt zullen worden. Uw bijdrage kunt u storten op giro 64.61.71 t.n.v. het International Tree Fund te Houten, onder vermelding van 'bijenkasten'. Voor meer informatie over zowel de mogelijkheden van bezoeken als informatie over andere projecten van het ITF kunt u terecht bij: International Tree Fund, Postbus 160, 6870 AD Renkum, 0317-313616.

Uit de Bedrijfsraad

J. Beekman

Het bestuur van de Bedrijfsraad vergaderde op 18 maart 1996. De volgende punten kwamen aan de orde:

- Vervoersverbod van bijen naar Texel
Alle vervoersverboden zijn na de inwerkingtreding van de nieuwe Wet Gezondheid en Welzijn voor Dieren (GWD) vervallen en dienen opnieuw aangevraagd te worden bij bevoegde instanties. De subvereniging Texel heeft deze aanvraag gehonoreerd gekregen door opname van een Vervoersverbod in de APV (Algemene Politieverordening). De leden van de Bedrijfsraad staan positief t.o.v. het vrijhouden van de eilanden van bijenziekten (Amerikaans vuilbroed AVB) maar zijn sceptisch t.o.v. 'De Texelse Bij' en als een vervoersverbod wordt gebruikt om de eigen drachtgebieden veilig te stellen.

- Besproken is het project 2001, een project van de Europese Unie
Het is een grensoverschrijdend project om de aanwezige flora en fauna in een bepaald gebied te behouden of uit te breiden waarvoor subsidie in Brussel voor zal worden gevraagd. Het project wordt in overleg met de imkers in het aangrenzende gebied in Duitsland opgezet. We komen hier nog op terug.

- Aan de Ambrosiushoeve is het verzoek gedaan om te onderzoeken in hoeverre het bestrijden van luizen door het injecteren van lindebomen met Acefaat schadelijk is voor honingbijen en andere insecten. Het onderzoek is inmiddels gestart (Bijen 5(4): pag 111).

- Een subsidie-aanvraag voor fundamenteel onderzoek naar de invloed van de broednesttemperatuur in een bijenvolk op de vermeerdering van de varroamijt. Deze aanvraag zal door de Bedrijfsraad financieel met een bedrag van f4.000,- worden ondersteund, uit te keren in twee termijnen in 1996 en 1997. Over de resultaten van dit onderzoek zal tweemaal per jaar in Bijen gepubliceerd worden.

- Onderwijs, wordt een volgend agendapunt
De BvB NCB gaat akkoord met een gesubsidieerde cursus 'Verzorgen bijenteelt' voor de prijs van f164,- en 36 lessen, gegeven door de Brabantse AOC's.

- Amerikaans vuilbroed (AVB)
De stukken over preventiemaatregelen, de evaluatie van de uitbraak AVB in Limburg en de taxatie/vernietiging zijn besproken.

- Preventieve maatregelen zullen in 1996 dezelfde zijn als in 1995, alert blijven.
- De imkersverenigingen moeten alle, ook niet bij een vereniging aangesloten imkers registreren m.b.t. screening van een besmet gebied.
- Men mag omlarven als er geen sporen van AVB in de honing van omlarvolken gevonden zijn.

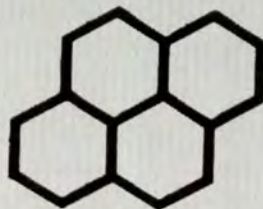
- De kosten van het sporenonderzoek in honing zijn f50,-.
- Als niet voldaan is aan gestelde onderzoeken en AVB geconstateerd wordt moeten de sancties gelden voor de georganiseerde en de niet-georganiseerde imkers.
- Ongeorganiseerde imkers zullen altijd een deel van de taxatie, vernietigings- en screeningskosten moeten betalen.

- Rekening en Balans Bedrijfsraad 1995 zijn besproken en voorlopig goedgekeurd (de boeken moeten nog worden gecontroleerd). De secretaris waarschuwde de leden van de Bedrijfsraad dat het vermogen steeds verder wegzakt, omdat er geen gelden binnenkomen. De imkersorganisaties zullen zich moeten beraden hoe dat in de toekomst verder moet gaan.

Indien u vragen of opmerkingen heeft over 'Uit de Bedrijfsraad' kunt u zich wenden tot het secretariaat, Spoorlaan 350, Postbus 91, 5000 MA Tilburg, 013-5836350 op maandag van 8.30-16.30 uur.

182

bijen **LLTB**

Studiedag LLTB 28 september

De imkerbond van de LLTB zal op zaterdag 28 september 1996 een Studiedag houden onder het motto: 'Imkeren 1996, Selectie en Zorg'.

De Studiedag vindt plaats in het Maaslandcentrum te Elsloo. Ook voor de dames is een aantrekkelijk programma voorzien.

Over de gehele dag verspreid zullen zes sprekers het woord voeren, vier in de voormiddag en twee in de namiddag. Sprekers als *Job van Praagh, Aad de Ruijter, Prof. F. Jacobs (België), Alex Bauters (België) en Th. de Ronde* hebben reeds hun medewerking toegezegd.

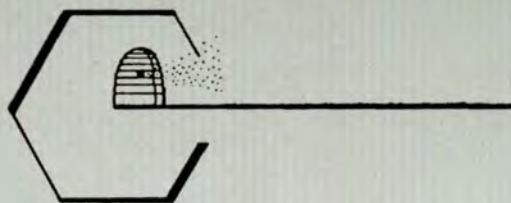
Korfvluchten, honingkeuren, wasbewerken en video-presentaties zullen onderdeel van het programma zijn. In de pauze zal goed gezorgd worden voor de inwendige mens en is er gelegenheid tot het bezoeken van het streekmuseum en de zeer interessante IVN/Heemtuin van kasteel Elsloo. Alles op loopafstand van het Maaslandcentrum. Ongetwijfeld zult u ook ervaringen kunnen uitwisselen met zowel Duitse als Belgische imkers. Reserveert u dus alvast deze datum, het zal meer dan de moeite waard zijn.

Van het Hoofdbestuur

Karin Ridderbeks

Op 2 april 1996 kwam aan de orde:

- Landelijk zijn er nogal wat verschillen in het cursusaanbod van de AOC's. Het bestuur had de heer Janssen, cursuscoördinator van het AOC uitgenodigd om met elkaar uitvoerig van gedachten te wisselen over de gang van zaken. Hij schetst in het kort de voorgeschiedenis van het bijenteeltonderwijs. In Zuid-Limburg is afgelopen seizoen een cursus Verzorgen bijenteelt geweest waarbij helaas enkele schoonheidsfoutjes zijn gemaakt. De problemen zijn voor een groot deel te wijten geweest aan de foute communicatie tussen het AOC, de leraar en de Bond. Hieruit heeft men wel voor de volgende cursussen lering getrokken. Zo zal bij de nieuwe cursussen beter bijgehouden worden wie daadwerkelijk de cursus volgt omdat er altijd sprake is van afvallers en zal de cursisten direct een programma-overzicht worden aangeboden. Op verzoek van het bestuur zegt de heer Janssen toe om halverwege de cursus een evaluatiemoment in te bouwen waarbij hij zelf aanwezig zal zijn. Door een misverstand was dit jaar geen afgevaardigde van het bestuur bij de eindles aanwezig maar ook dit punt zal veranderd worden bij de nieuwe cursus. Er zijn inmiddels vergevorderde plannen voor een cursus Verzorgen bijenteelt en een Drachtplantencursus. De eerste bijeenkomst van de cursus Verzorgen bijenteelt vindt plaats op 11 april in Horst en voor de Drachtplantencursus op 16 april in Roermond, waarbij de herkomst van de cursisten als uitgangspunt is genomen. De kosten van de cursussen blijven voor dit jaar onveranderd en zijn in Zuid-Nederland voor alle AOC's gelijk.
- De lidmaatschapskaarten zijn dit jaar rechtstreeks aan de leden verzonden omdat de meeste afdelingbijeenkomsten reeds hebben plaatsgevonden. Volgend jaar zullen deze kaarten meegezonden worden met de contributienota.
- Het bestuur is bezig met het opstellen van een Beleidsplan en zal daarbij ondersteund worden door de kaderfunctionaris van de LLTB. Zodra hierover meer bekend is zullen nadere mededelingen gedaan worden.

Studiedag 9 november NCB

H.F. Weijnenborg

Thema: 'Bijenrassen in verleden, heden en toekomst'.

Dit thema is gekozen naar aanleiding van het feit dat de NCB dit jaar 75 jaar bestaat. Het programma zal dan ook hier en daar afwijken van het programma zoals dat in voorgaande jaren gehanteerd werd.

Programma

- Opening en bekendmaking van de uitslag van de winnaar van de Bijenteeltbedrijfswedstrijd. De eerste lezing in de aula gaat over de geschiedenis van de BvB NCB en is bedoeld voor alle bezoekers. Wat heeft ze voor haar leden bereikt en wat is niet gelukt, wat heeft ze in de nabije toekomst voor ogen?
- Aan de orde komt ook het nut van de bijenteeltorganisaties in het algemeen, haar taken, doelstellingen en activiteiten. Waar gaat het met de imkerij naar toe zonder organisaties?

Onderwerpen van lezingen zijn:

- het praktisch imkeren; hoe imkerde men vroeger en met welk ras bijen? Moet het nu anders en hoe in de toekomst?
- De gewone 'Nederlandse' bij, de Carnica- en de Buckfastbij.

Het parallelprogramma zal enkele zeer aantrekkelijke onderwerpen bevatten waar de bezoekers actief aan kunnen deelnemen. In de workshop en postersessie zullen diverse lezingen nog verder worden verduidelijkt en toegelicht, d.m.v. videofilm, dia's en demonstratie.

Verder

- gelegenheid voor het vertonen van zelfgemaakte foto's, films en dia's.
- presentatie eigen vindingen en ideeën.
- ruilbeurs: struiken, planten en zaden, alsmede enkele verkoopstands.
- keuring van honing, was en mede.
- uiteraard is er gelegenheid om contacten te leggen met collega-imkers.

Reserveer zaterdag 9 november en kom naar de MAS in Boxtel, leerzaam en gezellig. Nadere informatie volgt nog.

Verslag Algemene Vergadering

F.P. Bohlmeijer

De Algemene Vergadering, waar 52 van de aangesloten verenigingen aanwezig waren, werd gehouden op 13 april 1996 in Boxtel.

Opening

Voorzitter Cees Roelen gaf in zijn openingswoord aan dat deze vergadering in het teken stond van het 75-jarig bestaan

van de Bond. In zijn terugblik op 1995 stond hij stil bij het natte, maar vroeger voorjaar en de goede dracht, waardoor veel imkers problemen hadden met de afzet van de honing.

- Amerikaans vuilbroed is in 1995 geen probleem geweest, maar we dienen wel alert te blijven. Het dalend ledental bij de organisaties baart de nodige zorgen.
- Voor de Bijenkrant, uitgegeven ter gelegenheid van het jubileumjaar, bestaat veel belangstelling; de vereniging Zundert kocht er 140!
- Een minuut stilte werd in acht genomen voor de overleden leden.
- In het kader van de Jubileumviering had het bestuur Rector Merckx gevraagd een feestrede te houden.

Jubileumtoespraak

Rector Merckx begon zijn rede met de gave van het woord die de Heilige Ambrosius door de bijen verworven had, maar waarschuwde tegelijkertijd: 'Het woord is als een levende bij, zij brengt honing, maar draagt ook een angel.' Zo had spreker uit vele bronnen, oud en nieuw, spreuken, uitspraken en wijsheden over bijen verzameld waarin de verwondering van de mens voor het leven van de bij en het bijenvolk tot uitdrukking wordt gebracht.

En ook uit de verbondenheid van de imker met zijn bijen spreekt de liefde voor de schepping. Een verbondenheid die vandaag de dag nog tot uitdrukking komt bij het aanzeggen aan de bijen als een imker overleden is. 'Was het toeval', zo vervolgde de rector, 'dat toen de dochter van een imker vorig jaar op 5 november werd begraven, een zwerm bijen aan een tak boven de lijkwagen hing?' Wij mogen dankbaar zijn voor de mooie schepping, de rijkdom van onze hobby en wat de organisatie heeft gedaan in de afgelopen 75 jaar. De Imkersdagen waren sinds 1958 hoogtepunten in het imkersleven. Een functie die nu is overgenomen door de Studiedagen. Maar ook in het organiseren van cursussen, het verwerken van tegenslagen heeft de organisatie haar kracht getoond.

Er is altijd de intentie tot samenwerking, wat tot uitdrukking komt in de Bedrijfsraad, de Ambrosiushoeve en het maandblad BIJEN.

'Dit sociale karakter, gevoed door de liefde voor de bijen en voor de organisatie was altijd de bron van inspiratie binnen de Bond', aldus de rector. Rector Merckx feliciteerde de Bond met het jubileum en sloot af met een Bijenliedje dat eindigde met:

*'Bij goudsbloem en margriet,
Daar zoemen en daar zweven we,
Daar leven en daar leven we,
Ons zomer-zonnelied.'*

• Notulen Algemene Vergadering 1995

Deze werden zonder wijzigingen goedgekeurd.

• Jaarverslag 1995

Een korte toelichting op het wel en wee van BIJEN werd door F.P. Bohlmeijer gegeven. Hij adviseerde de aanwezigen om toch vooral de grijze pagina's niet over te slaan. Een vraag werd gesteld of het mogelijk is om een excursie naar de Honingzemerij te maken. Zodra alle fusieperikelen opgelost zijn in 1997, zal dit in overweging worden genomen. Verder gaf het Jaarverslag geen aanleiding tot opmerkingen.

• Financieel verslag

Het jaar 1995 is afgesloten met een klein positief saldo.

Enkele vragen werden gesteld over de kosten van de Studiedag, de toename van het vermogen op de balans en de kosten van het secretariaat. Het bestuur heeft besloten om de financiële drempel voor deelname aan de Studiedag laag te houden en meer kosten uit de algemene middelen te betalen. Om financieel-technische redenen is het vermogen van de Bedrijfsraad bij de Bond ondergebracht. De kosten van het werk van een secretaresse van de NCB worden d.m.v. tijdschrijven bijgehouden; de Jubileumkrant zorgde voor hogere kosten.

• Kascontrole

De boeken en bescheiden werden steekproefsgewijs door de Kascontrolecommissie nagelopen. Alles werd in orde bevonden. Voor de controle van de boeken zijn volgend jaar Haaren, Heesch en Helmond aan de beurt. Mocht Haaren weer verstek laten gaan dan zal Hulsel de commissie versterken.

• Begroting 1997

De begroting 1997 laat een tekort van f1.345,- zien. Het bestuur verwacht door een goede kostenbewaking dit te

Aad de Ruijter: 'een geringe bijdrage heeft grote invloed'.

kort weg te kunnen werken. De contributie blijft voor 1997 ongewijzigd op f40,-. De begroting werd zonder discussie vastgesteld.

• Bijdrage Ambrosiushoeve

Een uitgebreide toelichting werd gegeven door de voorzitter op de problematiek van het voortbestaan van de Ambrosiushoeve. In de onderhandelingen met de overheid en de vertegenwoordigers van groente- en fruitteelt zijn afspraken gemaakt over de verdeling van een bijdrage in het bedrijfsverlies van de Ambrosiushoeve. Het maximaal haalbare was hierbij 50/50, zoals in alle sectoren geldt voor de financiering van praktijkonderzoek.

Voor de georganiseerde bijenhouderij is de bijdrage op maximaal f10,- per lid overeengekomen. Groente- en Fruitteelt hebben zich bereid verklaard dan het resterende bedrag te financieren. De voorwaarde was dat met ingang van 1 januari 1996 de afdracht op f10,- zou komen. Afsproken is ook dat alle organisaties de leden met ingang van januari 1997 de volle afdracht zullen laten betalen, dus geen bijdrage uit bijvoorbeeld de suikerreserve zullen geven.

De voorzitter zegde toe om de suikerreserve te bestemmen voor speciale projecten, zoals de Bijenkrant, waardoor dit

fonds toch ten goede komt aan alle leden van de Bond. Als deze regeling niet zou worden geaccepteerd, betekent dat het einde van de Ambrosiushoeve.

De voorzitter maakte duidelijk dat de resultaten van het onderzoek op basis van het onderzoekplan dat binnen het budget wordt gedaan, ter beschikking van de Bijenhouderij komt. Het resultaat van contractonderzoek, waar de opdrachtgever speciaal voor betaald, en dus buiten het huidige budget wordt gedaan, zijn voor de opdrachtgever.

Vanuit de vergadering werd duidelijk gesteld dat aan het nut van de Ambrosiushoeve niet werd getwijfeld.

- Dick Vunderink, voorzitter van de Werkgroep die de mogelijkheden voor het voortbestaan van de Ambrosiushoeve heeft onderzocht, gaf een uitgebreide toelichting. De inzet van de georganiseerde bijenhouderij was het behoud van de Ambrosiushoeve. In het overleg is ook het economisch nut van de bijenteelt uitgebreid aan de orde gekomen.

Verder zijn de taken van de Ambrosiushoeve uitgebreid,

bibliotheek van de Ambrosiushoeve door alle imkers te raadplegen is. Alle IKC's worden in Ede gehuisvest, alleen voor het 'IKC bijenhouderij en Bestuiving' is een uitzondering gemaakt.

De inzet van hommels is aanleiding geweest dat er duidelijk meer belangstelling is gekomen voor honingbijen als bestuivers.

Ten aanzien van Amerikaans vuilbroed is er een duidelijke scheiding in de verantwoordelijkheden. Diagnose en advies zullen de taken van de Ambrosiushoeve zijn, de Veterinaire opvolging (o.a. vernietiging van aangetaste volken) is de taak van de Rijks Bijenteelt Consulent, daarbij ondersteund door de Ambrosiushoeve.

- De vereniging Boekel was van mening dat in het kader van natuurbehoud veel subsidie werd gegeven, maar dat de bijenhouderij alles zelf moet betalen. Ze konden dan ook niet accoord gaan met het voorstel.

De vereniging Udenhout was overtuigd van het nut van de Ambrosiushoeve en vond dat de f10,- er moest komen. Wel wenste men een betere PR van de Ambrosiushoeve.

Het voltallige bestuur met het jubileumbord.

Bloemen voor de heer en mevrouw Weijnenborg.

waardoor zij een meer centrale plaats krijgt in de bijenhouderij. In de toekomst wordt de Ambrosiushoeve weer het 'centrale meldpunt voor bijenziekten' en zal het diagnostisch onderzoek daar worden gedaan. Het 'IKC Bijenhouderij en Bestuiving' blijft gehuisvest op de Ambrosiushoeve.

Hij maakte de vergadering duidelijk dat echt het maximum uit de onderhandelingen was gehaald. Het rapport van de werkgroep is beschikbaar voor geïnteresseerden.

- Aad de Ruijter, directeur van de Ambrosiushoeve verduidelijkte een aantal punten t.a.v. het contractonderzoek.

Het huidige budget is juist voldoende voor de arbeidskosten. Er is een tekort van f100.000,-. Dit tekort kan alleen door de inkomsten van het contractonderzoek worden gefinancierd. Echter, de resultaten van het contractonderzoek bijvoorbeeld gewasbeschermingsmiddelen, ziektebestrijdingsmiddelen, komen ook ten goede aan de bijenhouderij. 'De imkerij heeft met een geringe bijdrage een grote invloed op het onderzoek op de Ambrosiushoeve', aldus De Ruijter.

Hij maakte de vergadering er op opmerkzaam dat de

- Over het voorstel om in 1996 de extra f5,- uit de suikerreserve te betalen en voor 1997 de afdracht voor de Ambrosiushoeve op f10,- per lid te brengen, werd op verzoek van de vergadering hoofdelijk gestemd.

De uitslag was 45 verenigingen met 108 stemmen voor, 7 verenigingen met 18 stemmen tegen en 34 onthoudingen van de niet aanwezige verenigingen.

Het voorstel was daarmee aangenomen.

• Bestuursverkiezing

Voor de vacature die is ontstaan door het aftreden van Harrie Weijnenborg zijn geen kandidaten gemeld. Het bestuur heeft besloten om de vacature één jaar aan te houden.

Daarnaast werd besloten om Mw. Marga Jacobs, tot nu toe adviseur namens de KVO tot bestuurslid van de Bond te benoemen. Beide voorstellen worden door de vergadering geaccordeerd.

• Kring- c.q. verenigingsvoorstellen

- De regio N.O.-Brabant stelt voor om de leeftijdsgrens van 65 jaar voor Bondsbestuursleden te laten vallen. Het Bondsbestuur zal een Statutenwijziging voorbereiden. Op zijn vroegst kunnen de Statuten van de Bond in de

Algemene Vergadering van 1997 worden gewijzigd.

- De vereniging Boekel en Omstreken heeft haar ongenoegen kenbaar gemaakt ten aanzien van de verhoging van de afdracht voor de Ambrosiushoeve. Zij vraagt een 'stevige' discussie over het beleid van de overheid ten aanzien van de bijenhouderij.

Deze problematiek is bij de discussie over de afdracht voor de Ambrosiushoeve uitgebreid aan de orde geweest.

- De vereniging Udenhout bepleit dat in de advertenties voor cursussen in BIJEN, duidelijk wordt aangegeven onder wiens beheer de cursus wordt georganiseerd. Zij vraagt ook om een duidelijker beleid t.a.v. de cursussen en zou graag een Onderwijsraad voor bijenteeltonderwijs zien waar het beleid op nationaal niveau ontwikkeld wordt. Het Bondsbestuur zegde toe de aangevoerde problematiek in de Bedrijfsraad aan de orde te stellen.

• **Rondvraag**

- De vereniging Boekel uitte haar ongenoegen met de activiteiten van de AID bij de regelmatig terugkerende spuutschade in haar werkgebied.

186

De voorzitter geeft aan dat het een probleem is om juridisch vast te stellen dat de vermoedelijke dader inderdaad de schuldige is. Hij hoopt dat de monsters bijen die op kosten van de Bond worden onderzocht, voldoende aanwijzingen zullen geven om maatregelen te nemen.

- De heer J. Mous stelde een vraag over de prijs van kunstraat voor Dadantramen.

- De vereniging Budel had problemen met de kortingsregeling voor imkersmaterialen van de Honingzemerij.

- Naar aanleiding van een vraag over het koolzaad in de polder, liet de voorzitter weten dat er dit jaar nog 250 ha is ingezaaid, maar dat de uitwintering nog onduidelijk is.

Met 4 tot 5 volken per ha is de spoeling dun. Verdeling van de volken is de verantwoordelijkheid van de toezichhoudend imker, de heer De Jong.

- De heer Van Laarhoven, directeur van de Honingzemerij gaf een toelichting op de gang van zaken bij de Honingzemerij. De honingprijzen zijn op de wereldmarkt fors gestegen. De integratie van Pieterburen is dankzij de medewerking van het personeel goed verlopen. Kwaliteit krijgt, mede door eisen van de klanten veel aandacht.

- Dick Vunderink feliciteerde namens de Bedrijfsraad de Bond met haar 75-jarig bestaan. De toespraak van rector Merckx had hem diep getroffen, de verwondering over de bijen bindt ons.

Hij zag een gevaar in het opzeggen van het lidmaatschap, de organisaties zijn nodig om zaken rond onderwijs en ziektebestrijding te regelen. Dat kunnen de individuele imkers niet.

- Aad de Ruijter dankte de vergadering voor het vertrouwen in de Ambrosiushoeve, zoals die uit de uitslag van de stemming bleek. De huidige activiteiten op de Ambrosiushoeve zullen worden geïntensiveerd. Hij deed een beroep op de imkers om voorstellen voor onderzoek in te dienen.

En hij hoopte dat vele imkers op 14 september tijdens de Open Dag kennis kwamen nemen van het onderzoek dat voor ze wordt gedaan. En daarmee kwam de Algemene Vergadering tot een eind.

Uit de PC van de voorzitter

Dick Vunderink

Ik wenste u vorige maand toe dat u - begin mei - de eerste zwermroppen al weer zag komen en het komt nog bijna uit ook. Wat een prachtig voorjaar na die lange winter en wat een herstelkans hebben die bijen toch. Maar ook altijd van die onbegrijpelijke achterblijvers. Ook veel dode volken worden gemeld. Hoe komt dat? De een meldt: alle volken prima overwinterd en nog volop voer en bij de ander bijna alles dood. Is het verwijt aan de lange winter terecht of moet de imker zich eens achter z'n oren krabben? Te lang op honingjacht geweest waardoor het inwinteren in gedrang is gekomen?

Ik was op de Algemene Vergadering van de NCB, waar het 75-jarig bestaan werd herdacht. Hierbij nogmaals van de VBBN onze gelukwens. Ook hier werd stevig gediscussieerd over de bijdrage aan de Ambrosiushoeve met vrijwel dezelfde uitkomst als bij de VBBN. Dus nu hebben alle bijenteeltorganisaties zich achter de verhoging geschaard. Dat legt de plicht op de Ambrosiushoeve om ons regelmatig op de hoogte te houden van het belang voor de bijenhouderij. Maar het mag ook niet meer voorkomen dat de imkers zeggen: wat hebben wij aan de Ambrosiushoeve als zij zelf geen onderzoeksvorstellen indienen. Bedenk waar uw vragen liggen en deponeer ze in het Bijenhuis. Wij zorgen dat deze op het juiste adres terechtkomen.

Na de AV is onze aandacht vrijwel geheel gericht op het jubileum. Met een extra HB-vergadering daarvoor: willen we nu echt wel een CD-ROM en zo ja, hoe kunnen we die financieren. Nu blijkt dat subsidiefondsen nooit geld geven voor investeringen; de hardware. Dat betekent dat we van de produktie in eigen hand, onder leiding van Koert Pieters, moeten afstappen en dit moeten uitbesteden. Dus zijn we nu hard bezig met een oriëntatieronde langs verschillende producenten: wat zijn hun opvattingen, hun ervaring en hun advies aan ons. En nu nadert de moeilijke beslissing: wel of niet. Het is het aloude dilemma: balanceren tussen angst en hebzucht.

Een tweede knoop is die van het symposium: een luchtig geheel, bijvoorbeeld een nieuwe bedrijfsmethode of wat pittiger: hoe ziet de toekomst van de bijenhouderij eruit? En wat doen we daaromheen? Daarvoor liggen nu leuke ideeën op tafel om keuzen uit te maken. En voorlopig houden we dat onder de roos. Trouwens u hebt het toch weer te druk met uw bijen.

Traditioneel houden wij de voorjaarsvergadering van het Hoofdbestuur met de groepsbesturen op de mooiste voorjaarsdag. Het mooie weer lijkt te inspireren want opnieuw was het een heel constructief overleg. We constateerden dat het overleg van informatie over en weer, zich nu ontwikkelt tot een beleidsgroep en daarmee voelt

het HB zich zeer gesteund. Na de invoering van de nieuwe bestuursstructuur en de aanpassing van de Statuten, hebben we gesteld dat we na twee jaar 'inslijten' de Statuten daarop zouden herzien. Inmiddels zijn we vier jaar verder en nog steeds zit er beweging in onze organisatie en samenwerking. Maar we hebben inmiddels wel de notaris opgezocht en hem 'aan het werk gezet'. Of het lukt de vraagstelling rond Statuten voor subverenigingen en groepsbesturen daarin te vangen, is nog de vraag. Daarom werken we dit intussen ook separaat uit. En wij hebben toegezegd dat een voorstel voor Statutenwijziging op de agenda van de AV in 1997 zal staan. Over jubileumgeschenk gesproken!

VBBN symposium 2 november

'Natuurzuivere honing'

De commissie Honing van de VBBN organiseert een symposium met als titel 'Natuurzuivere Honing' op zaterdag 2 november 1996 in het Biotechnion te Wageningen. De kosten voor deelname bedragen, inclusief een programmaboekje, koffie en een goedverzorgde lunch f25,- voor VBBN-leden (lidmaatschapskaart meenemen!), bij betaling vooraf f22,50, en f30,- voor niet-VBBN-leden. Het programmaboekje en een routebeschrijving ontvangt u bij inschrijving.

Het programma luidt als volgt:

09.30 uur: zaal open, koffie en ontvangst

10.00 uur: 1e lezing: Dr. P.A. Oomen, medewerker Plantenziektenkundige Dienst te Wageningen

11.00 uur: 2e lezing: Dr. M. de Greef, Rijksstation voor Nematologie en Entomologie te Merelbeke (België)

11.45 uur: 3e lezing: Dr. H.A. van der Schee, Inspectie Gezondheidsbescherming te Amsterdam.

12.15 uur: 4e lezing: Dr. W. Rohner, dierenarts uit Rheinland (Duitsland)

13.15 uur: lunch

14.00 uur: 5e lezing: Drs. A. de Ruijter, directeur Stichting Landelijk Proefstation voor Insektenbestuiving 'Ambrosiushoeve' te Hilvarenbeek

15.00 uur: 6e lezing: Prof. dr. G. Vorwohl, Landesanstalt für Bienenkunde te Stuttgart (Duitsland)

16.00 uur: sluiting.

De inhoud van de lezingen zal in een volgend nummer van Bijen kort bekend gemaakt worden. Het symposium is bedoeld voor iedereen die iets meer van de samenstelling van honing wil weten, met name over de mogelijkheid en het aantonen van de aanwezigheid van stoffen in honing (en was) die daar niet thuishoren, zoals bestrijdingsmiddelen en bijengeneesmiddelen.

De zaal kan maximaal 150 mensen bevatten, deelnemers mét een inschrijving gaan voor.

Betalingen kunnen vanaf heden worden gedaan op gironummer 84.68.01, ten name van de VBBN, Wageningen, onder vermelding van: Natuurzuivere honing. Bij ontvangst van uw betaling krijgt u het programmaboekje en routebeschrijving thuisgestuurd.

Op 6 april 1996 is van ons heengegaan onze bijenvriend,

HARRIE VENHUIS

op een leeftijd van 56 jaar.

Harrie was jarenlang lid van de vereniging Ootmarsum en omgeving. De laatste jaren ging zijn gezondheid langzaam achteruit, maar met zijn problemen en zorgen bleef Harry zijn hobby trouw.

Wij zullen Harry herinneren als een trouwe collega. Wij wensen Riet en de kinderen en allen die hem zullen missen veel sterkte toe om dit verlies te dragen en te verwerken.

Bestuur en leden
VBBN subvereniging Ootmarsum e.o.

Geheel onverwacht overleed op 12 april 1996 op 61-jarige leeftijd onze mede-imker en vriend

HANS STAD

Behalve dat hij actief imker en natuurliefhebber was, konden we ook altijd een beroep op Hans doen om namens de vereniging publiciteit voor bijen en bijenhouden te maken. Vorige week nog maakte hij een afspraak met een leerkracht van een basisschool om binnenkort te gaan vertellen over zijn bijen. Het mocht niet meer zo zijn. Wij wensen familie en vrienden veel sterkte in de komende tijd.

Bestuur en leden
VBBN subvereniging Waterland

Op 2 maart hebben wij plotseling afscheid moeten nemen van onze imkervriend en medebestuurder

WIES COPPENS

Wies z'n gedachten waren gericht op de toekomst. Het imkeren zou hierin een belangrijke plaats innemen. Het heeft niet zo mogen zijn. In onze gedachten zal hij blijven voortleven. Wij wensen Diny en de kinderen veel sterkte toe om dit verlies te dragen en te verwerken.

Bestuur en leden
LLTB bijenvereniging Nederweert-Ospel

Op 5 april 1996 overleed op de leeftijd van 84 jaar

AAGJE LAAN

Tot op hoge leeftijd was zij voor ons een voortreffelijk bestuurslid-penningmeester. Zij rust in vrede.

Bestuur en leden
VBBN subvereniging Velsen e.o.